

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

תליתאה

שיחות מוסר חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

ומהם שיחות

על סדר פרשיות השבוע

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה ועוד

פרישת פנחם

ירושלים עיה"ק תוכב"א

תשפ"א לפ"ק

הלימוד והחיזוק בחוברת
זו מוקדש להצלחה
ברוחניות ובגשמיות
למסייעים בהוצאה לאור

שיחות מוסר אלו הנדפסות בקונטרסי "מגיד דבריו
ליעקב" נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות רבינו
שליט"א.

ואם יימצא שגגה וטעות, איתנו תלין משוגתינו.
ובקשתינו שטוחה לפני המעינים הי"ו כי כל שגגה וטעות
יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יודיעני על הטעות.

בתחילת החוברת נדפסת שיחתו של רבינו שליט"א
בחלק השני של החוברת נדפסו חידו"ת על פרשת שבוע,
מחידושיו של רבינו שליט"א על התורה, וחלקם הגדול
רואים לראשונה מכת"י בחוברת זו.

בחלק השלישי של החוברת מצורף קטע מתוך ספר
"שנות חיים" (כת"י) של רבינו שליט"א בענייני אריכות
ימים

בחלק הרביעי של החוברת מצורף מחידו"ת רבינו
שליט"א בסוגיות הנלמדות בדף היומי, או שאר חידו"ת
כפי אשר יכיל הגליון

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבלת
הגליונות בדוא"ל:
8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות מידי שבוע מתחילתו בנקודות
המכירה וההפצה של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 164-542-0548

פרשת פינחס

מפתח העניינים

שכרו של בלק הרשע על שהקריב מ"ב קרבנות / כחו של יחיד / על מי לנו להשען -
על אבינו שבשמים / מחלקי החסידות להיות מוקנא לכבוד ה' / המקנא לשם שמים
דואג וחרד שתהיה עבודתו של הקב"ה נעשית / מי שאוהב את ה' שונא את שונאיו /
עוזבי תורה יהללו רשע ושומרי תורה יתגרו במ

מפתח חידושי תורה

- א. בענין מועלת קדושת הפה..... יז
ב. בענין קרבן מוסף דשבת..... כ
ג. בענין מנחת הנסכים בקרבן ראש חודש..... כה

מפתח שנות חיים

- קסז. ציצית..... כז
קסה. צניעות..... כט
קסט. צער גידול בנים..... לא
קע. צער השכינה..... לא
קעא. צרות העין..... לב
קעב. קבר ותכריכין..... לג
קעג. קדושה..... לה

מפתח חידושי סוגיות

- א. בענין דבי רבי ישמעאל תנא אזהרה לעינוי דיום הכיפורים..... לו
ב. בענין מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו דברים אסורים..... לח
ג. בענין מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל תחילה..... מא
ד. בענין מאכילין אותו הקל תחילה אם מן התורה..... מז

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמת כל מתי ישראל, ובכללם

יוסף בן אסתר	שולמית בת כחילה רחל	יצחק שלום בן צ'לחה חנה
יעקב בן עליה	יפה בת עליה	שמועון בן עליה
מורגלית בת סימוי	אליהו מאיר בן סימוי	סימוי בת חנה
פיבי בת חסיבה	מסעודה בת חסיבה	מסעוד בן אסתר

תנצב"ה

שכרו של בלך הרשע על שהקריב מזב קרבנות

בעזרת ה' יתברך, נראה לעיין בעניני פרשת השבוע, פרשת פינחס.

וידבר ה' אל משה לאמר. פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי. לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום וכו'.

מפרש רש"י: 'בריתי שלום, שתהיה לו לברית שלום, כאדם המחזיק טובה למי שעושה עמו טובה, אף כאן פירש לו הקב"ה שלומותיו'.

הגמרא במסכת נזיר (כג:) אומרת יסוד גדול בעבודת ה', יסוד ידוע ומפורסם: אמר רב יהודה אמר רב, לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות ואפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה. במאמר זה של רבותינו יש עומקים גדולים, ורבותינו פירשו בו הרבה פירושים, אם על דרך הפשט, אם על דרך הדרש ואם על דרך הרמז. אך פשט המאמר הוא, כי אנחנו מכירים את עצמנו ויודעים את מיעוט ערכנו, ויודעים שלדרוש מאדם שיעשה מיד בהתחלה את כל פעולותיו וכל מעשיו לשם שמים, זה קשה וכמט לא אפשרי, ובפרט שכל החינוך של האדם נעשה בצורה של 'שלא לשמה', וכמו שכתב הרמב"ם (בפירוש המשניות בהקדמה לפרק חלק) שכשרוצים לשכנע ולחנך ילד לבוא ללמוד או להתפלל בבית הכנסת, מבטיחים לו שאם יבוא יקבל איזה דבר. מה יקבל? - זה כבר תלוי בכל ילד וילד לפי טבעו ושכלו. לפעמים יהיה זה תפוח, לפעמים ארטיק, ולפעמים גם אופנים, וכן על זה הדרך. ובהיות וכל החינוך של האדם נעשה באופן הזה, והוא התרגל כבר מילדותו לעשות דברים בשביל לקבל כאן שכן, אזי גם כשהוא בן ארבעים הוא רוצה לקבל מכונית חדשה בעבור פעולותיו, ועושה מה שעושה שלא לשמה.

באמת אין זה המבוקש מאתנו, כי אדם צריך לעשות דברים לשם שמים כדי לעשות נחת רוח לחי העולמים, בלי שום פניה ובלי שום רווח אישי. אבל בהיות ואנחנו קרוצי חומר וגם התחנכנו מקטנותנו לעשות דברים שלא לשמה והתרגלנו בזה, באו רבותינו ואמרו, תעשה את המצוות שלא לשמה, ועם הזמן תבוא לידי כך שתעשה אותם לשמה. ויש בזה מענה ליצר הרע, כי היה יכול היצר לבוא לאדם ולומר לו, 'הרי אתה לא עושה את המצוות בשביל כבוד שמים ולא עוסק בתורה לעשות נחת רוח לה' יתברך, אלא לומד כדי שיהיה לך שם ותהילה. וכי כך עובדים את הקב"ה?! עדיף לך שלא תעשה כלום משתעשה שלא שמים'. על זה באו רבותינו ואמרו 'לא' באל"ף רבתי, והודיעו לנו שעל האדם לעסוק בתורה ובמצוות גם שלא לשמה, ולמרות שלפי שעה אין כוונתו לשם שמים, מכל מקום אם ימשיך ויתעסק בקיום המצוות ובעסק התורה, עם הזמן יבער לבו באהבת ה' יתברך ויבוא לידי קיום התורה והמצוות לשם שמים בכוונה טהורה.

זהו פשט מאמר הגמרא. ולכן אם אדם רואה על עצמו שהוא מקיים מצוות ועוסק בתורה שלא לשם שמים אלא מפני הכבוד או מפני היראה, אל יפול רוחו ויעשה מה שיכול, וגם זה נכבד ורצוי לפני הקב"ה. והגאון רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל כתב בספרו נפש החיים (שער ג' פרק ג') שאפילו אם ימצא אדם שכל חייו עשה את המצוות רק שלא לשמה, עם כל זה חלילה מלזלזל בו, מפני שבשמים אוהבים ומחבבים אותו ושכרו אותו ופעולתו לפניו.

ומביאה הגמרא ראייה לכך שגם מי שעוסק שלא לשמה שכרו אתו, שבשכר ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלק הרשע, הלא בפרשה שעברה ראינו איך 'בלק הרשע' כלשון רבותינו, רשע בתכלית הרשעות, בא בעלילה על ישראל והלך ושכר בכסף מלא את בלעם הרשע כדי לקלל ולכלות את ישראל, אלא שהקב"ה שמר על ישראל ולא עלתה בידו. אך מכל מקום היה בפעולה שלו קצת ענין של כבוד שמים, במה שהקריב מ"ב קרבנות לעולה, ולכן זכה ויצאה ממנו רות. ואמר רבי יוסי בן חנינא רות היתה בת בנו של עגלון מלך מואב, מצאצאיו של בלק מלך מואב. ומפרש המפרש המיוחס לרש"י, ארבעים ושתים קרבנות - משבע מזבחות שערך בשלש מקומות, ועל כל אחד ואחד העלה פר ואיל, נמצא ארבע עשרה לכל מעמד ומעמד. וג' פעמים י"ד, כפול שלש מקומות - הרי מ"ב קרבנות. וקרבנותיו של בלק לא היו לשם מצוה, בלק הרשע לא הקריב את ארבעים ושנים הקרבנות האלו לשם מצוה. לשם מה כן הקריב אותם?! כותבים בעלי התוספות, והיינו שלא לשמה שהקריב אותם כדי לקלל את ישראל.

בלק לא הקריב את הקרבנות לשם מצוה, כדברי רש"י, ולא הביא אותם לכבוד מלכו של עולם. לצורך מה הביא אותם? - כדי שיהיה זה היכי תמצוי לקלל את שונאיהן של ישראל ולהשמיד אותם, כמו שכתבו התוספות. אם היינו שואלים את בלק, 'בלק, מדוע אתה מקריב את הקרבנות?' הוא לא היה משיב שמקריב כדי לעשות את רצון ה', אלא כדי שיהיה לקללה על ישראל על מה לחול. ומה זכה תמורת זה?! זכה שיצאה ממנו רות, אמה של מלכות, מי שיצא ממנה דוד המלך נעים זמירות ישראל, מי שיצא ממנה שלמה מלך ישראל, ומי שממנה עתיד להיות גואל צדק, שיגלה בקרוב בב"א.

אם היו שואלים אחד מאתנו, מה לדעתך צריך להיות השכר של בלק הרשע על זה שהביא את ארבעים ושנים הקרבנות האלו, מה היינו אומרים? ודאי, מגיעים לו ארבע מיתות בית דין, בתוספת כסא חשמלי... הצורך הרשע הזה שכל תכליתו היתה לקלל ולכלות את ישראל והתחבר עם בלעם כדי לעשות את זה, ואף את הקרבנות שהקריב לה' לא הקריב בשביל רצון ה' לעשות לו נחת רוח אלא אדרבה, הקריב אותם כדי לסייע לקללה שלו לחול, מגיע לו שכר על זה?! אבל הנה, אנחנו רואים שרבותינו מגדירים את זה 'שלא לשמה', והנה לנו שכרו אותו ופעולתו לפניו, זכה בעבור זה שתצא ממנו רות. מדוע? - כי נכון שכוונתו היתה לרעה, אך מכל מקום היות וסוף סוף הקריב קרבן, יש לו שבעבור זה.

כאן רבותינו גילו לנו פתח להבין מה התשלום שמשלם בורא עולם למי שעושה מצוות, ואפילו אם הוא עושה אותם במדרגה של 'שלא לשמה' כמו בלק מכוער שכזה, שעשה את זה בשביל לקלל את ישראל. שכר עצום כל כך, שזכה שיצאה ממנו רות, אמה של מלכות, של דוד נעים וזמירות ישראל, שלמה המלך ומלך המשיח. והנה, אם זה כך במי שעושה שלא לשמה, ועוד שלא לשמה מגונה שכזה, על אחת כמה וכמה במי שעושה את המצוות לשם שמים, לקיים את רצון ה' ולעשות לפניו נחת רוח, איה סופר ואיה שוקל שיוכל להגיד מה שכרו ומה מעלתו.

כחו של יחיד

והנה, הפרשה אצלנו מתחילה ואומרת: וידבר ה' אל משה לאמר. פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל. כשנעשה אותו עוון מר על ידי נשיא שבט מישראל, היה זעם נורא מן השמים על בני ישראל, ורק על ידי הפעולה שעשה פינחס בקנאו את קנאתי בתוכם, נמנע ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי. חלילה כמעט והיתה כליה על שונאיהן של ישראל, ואם לא היה קם פינחס ומקנא את קנאת ה', לא היתה תקומה לישראל. וכתבו המפרשים לפרש מה שאומר הכתוב 'השיב את חמתי', כי אותה החמה השפוכה שהיתה מעותדת לבוא על ישראל, השיב פינחס שתבוא על שונאי ואויבי ישראל.

אם כן נמצא, שכל אחד ואחד מאתנו צריך להחזיק טובה לפינחס, שאלמלא הוא הלך במסירות נפש וקינא קנאת ה' לכבוד שמים, לא היינו כאן, כעדות הכתוב 'ולא כליתי בני ישראל בקנאתי'. ולכן אומר הקב"ה 'הנני נתן לו את בריתי שלום והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם תחת אשר קינא לאלהיו ויכפר על בני ישראל'.

הרבה פעמים אדם מייאש את עצמו ואומר, 'תראה את המצב של הדור, תראה את פגעי הזמן, ותראה כמה קלקול יש. מה אני הקטן, יחידי, יכול לבדי לעשות ולפעול?! איני יכול לעשות מאומה'. וכך הוא מתרשל מלעשות דבר. אבל באמת זה לא כך. גם פעולה של יחיד, לטוב או למוטב, יכולה לחולל מהפכה ולשנות את כל המציאות. עכן מעל בחרם, וכמעט שבאה כליה על ישראל, ובא הגילוי ליהושע 'חטא ישראל' (יהושע ז, יא). ולכאורה, למה 'חטא ישראל', הלא עכן לבדו חטא?! אבל זה אינו כך. אם יש יחידי שחוטא, האשמה היא על כל כלל ישראל, והרבה סיבות בדבר. ומאידך אצלנו בפרשה, פינחס לבדו קינא קנאת ה' והלך והכניס את עצמו לסכנה עצומה, וכשהוא הלך הוא לא העלה על לב שיתרחשו לו שישה או שנים עשר ניסים כמאמר רבותינו (עיין סנהדרין פב: ותרגום יונתן במדבר כה, ח), וידע שמכניס את עצמו לסכנת נפשות, ומסכן את חייו ממש, ועם כל זאת, למרות הסכנה העצומה, נכנס בעבי הקורה וקינא קנאת ה'. מדוע? כי אדם שרואה איך שמכים את אבא שלו, לא יכול לשתוק. גם אם הוא יודע שהוא מכניס את עצמו לסכנת חיים ממש, הוא

יכניס אליה את עצמו ולא יוכל לעמוד בצד בחיבוק ידיים. זה מה שהיה עם פינחס, שכשהוא רואה מול עיניו את חילול ה' הנורא, הוא אומר לעצמו 'יהיה מה שיהיה, אם יהרגו אותי יהרגו - אני מוכרח למחות על חילול שם שמים'. ובמעשה הזה של פינחס לבדו, נצלו כל העדה מכליה.

על מי לנו להשען - על אבינו שבשמים

אנחנו רפויים בדבר הזה, ולא אכפת לנו מספיק כבוד שמים, ויתכן שזה מונח בתוכחות של הגלות האחרונה. בגמרא בסוף מסכת סוטה (מט.) יש לנו כעין נבואה של רבותינו התנאים והאמוראים, איך יראה הדור האחרון, בעקבתא דמשיחא, הדור שלנו שהוא ערב הגאולה. ושם יש ברייתא, תנו רבנן, רבי פינחס בן יאיר אומר משעה שנחרב בית המקדש בושו הברים ובני חורין וחפו ראשם, נדלדלו אנשי מעשה וגברו בעלי זרוע ובעלי לשון, ואין דורש ואין מבקש ואין שואל. על מי לנו להשען על אבינו שבשמים. רבי אליעזר הגדול הוא רבי אליעזר בן הורקנוס אומר, מיום שנחרב בית המקדש שרו חכימיא למהוי כספריא וספריא כחזניא וחזניא כעמא דארעא ועמא דארעא אזלא ומדלדלא ואין שואל ואין מבקש, על מי לנו להשען על אבינו שבשמים. ובכל פרט כאן יש הרבה להאריך, ואין אתנו הזמן לזה.

ממשיכה הברייתא, בעקבתא דמשיחא חוצפא יסגא, בפשטות הכוונה שיהיה ריבוי של חוצפה, ויש מפרשים שהכוונה היא 'חוצפה - ישגא', מי שיהיה יותר חצוף, הוא זה ש'ישגא', יתרומם ויתנשא. ואכן אנחנו רואים את זה בעליל, איך מי שמדבר ביותר ויותר חוצפה נגד התורה וחכמיה, מתרומם קרנו. היוקר יאמיר, ויש כאן להדגיש, שאין הכוונה שהיה זול ועכשיו נהיה יקר, שהרי לא אמרו 'הזול יתייקר', אלא 'היוקר יאמיר', כלומר, מה שכבר היה יקר גם כך, יעלה מחירו עוד יותר. הגפן תתן פריה, והיין ביוקר. תהיה ברכה בפירות והגפנים יתנו יין, אבל עם כל זה היין יהיה יקר. מלכות תהפך למינות, ואת זה אין צריך לפרש, וכל אחד מבין מדעתו.

יראי החטא ימאסו, מי שהוא ירא חטא ואכפת לו מכבוד שמים, מואסים בו, מלגלגים עליו ובוזים לו. האמת תהא נעדרת, נערים פני זקנים ילבינו, בן מנוול אב, בת קמה באמה כלה בחמותה, אויבי איש אנשי ביתו, פני הדור כפני הכלב כו', ואת כל הדברים האלו אנחנו רואים בחוש מידי יום ביומו, על מי יש לנו להשען על אבינו שבשמים.

רבותינו המפרשים (מהרש"א ועוד), עמדו על כך שהתנא חוזר אחרי כל בבא ובבא שוב ושוב על המשפט 'על מי יש לנו להשען', וביארו שהוא כמשפט של נחמה, שאחרי שאנחנו רואים את כל המצב הבייש שיהיה מנת חלקו של הדור האחרון, לכאורה אפשר ליפול ליאוש. על זה בא התנא ומדגיש בכל פעם, אל תשכח, 'על מי יש לנו להשען, על אבינו שבשמים'. יש לנו אב אוהב בשמים, והוא לנו למשען.

אבל שמעתי בשם הגאון רבי יצחק מוולוז'ין זצ"ל, בנו של רבי חיים, שביאר כי החלק הזה של 'על מי לנו להשען על אבינו שבשמים', אינו נחמה, אלא אף הוא מחלק התוכחה. מדוע? - כיון שאפילו אם יקום מישוהו בדור האחרון ויאמר 'די! אחרי והמצב כל כך גרוע, בואו ונתקן את המצב! איך נשב בשקט בחיבוק ידים ולא נעשה כלום לכבוד בורא עולם?! הנה לנו פינחס אחד שבמעשה אחד הלך והציל את כל כלל ישראל, ולמה זה לא נעשה מה שאנחנו יכולים לעשות ונרבה כבוד שמים?!' מה יגידו לו כל הסובבים?! 'מה אתה סח?! איפה אתה חי?! אתה חושב שבזמן שלנו, בדור הירוד כל כך, יש תקווה?!' ירשלו אותו ממחשבתו ויוציאו ממנו את כל הכח לפעול. ומה יאמרו לו? - 'אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים'. במקום להיות לו ליד תומכת, במקום שיבואו ויאמרו, 'אכן אתה צודק, הבה ונשתדל ונתאמץ לעשות מה שנוכל לכבוד ה' יתברך', מחלישים אותו ואומרים לו? 'למה תהיה בעל חלומות?! אתה צריך לראות נכוחה את מצב הדור'. אז מי ידאג לתקן את המצב? - 'אל תדאג, תשען על אבינו שבשמים'. (הובא בספר ויצבר יוסף אפרל דף קפ"ז אות ק"ט).

זהו חלק מהתוכחה, שאנשים ישבו שאננים בלי לעשות דבר בשביל כבוד שמים. ואנחנו צריכים לחזק בעצמנו את הנקודה הזו. אסור לבן אדם לומר 'רבונו של עולם, עליך מוטל הדבר לדאוג למצב הרוחני של הדור, ואני אשב לי כאן בביתי'. אם פינחס לא היה קם ועושה מה שעושה אלא היה יושב בבית ואומר לעצמו 'פינחס פינחס, תבחן נכוחה את המצב. וכי אתה יכול להכנס לתוך שבט שמעון ולהגיע אל הנשיא המוקף בשומרי ראש?!' הרי זה טירוף הדעת. זו התאבדות מוחלטת. 'אשאר בבית, ועל מי יש לנו להשען?' - על אבינו שבשמים - מה היה על כלל ישראל?! אבל פינחס לא עשה את החשבונות האלו, קם ונכנס, וה' יתברך היה בעזרו ועשה לו מערכת של נסים, והנה זכה להיות זה ש'השיב את חמתי מעל בני ישראל', והציל במעשהו את כל העם.

ללמדך בא, שאל תהיה מן המתרשלים, לא ביחס לעצמך ולא ביחס לאחרים, אלא תראה להיות מהתלמידים של פינחס. אינך יכול לשער מה פעולה אחת שלך יכולה לעשות עבור כלל ישראל, ולהביא טובה לכל האומה. ועכשיו, הבה ונעשה קל וחומר. אם בלק הרשע שעשה מה שעשה מתוך רשעות כדי לקלל ולאבד את ישראל, זכה למה שזכה בגלל שסוף סוף הקריב קרבן, מי יכול לאמוד ולשער מה שכרו של מי שפועל בדור שלנו 'לשמה', בשביל להרבות כבוד שמים.

מחלקי החסידות לחיות מקנא לכבוד ה'

מה מוטל עלינו לעשות?! הנה ונתבונן במה שלימד אותנו הרמח"ל בספר הקדוש מסילת ישרים בפרקי החסידות (פרק י"ט). שם הוא מדבר בגדרי החסיד האמיתי, זה שכל חשקו

ורצונו ומאווי נפשו רק להתחסד עם קונו ולעשות נחת רוח לפניו, ובכל מעשיו אין לו שום ענין בשביל עצמו, וכל מגמתו ותכליתו היא רק לעשות את רצון ה'.

אחד כזה שבאמת אוהב את ה' יתברך, ולא רק בדיבור אלא במעשה, מסתעפים אצלו חלקי העבודה לשלושה ענפים. הדבקות, השמחה והקנאה. בעיני הדבקות והשמחה לא נעסוק עכשיו, אלא במה שנוגע לפרשה שלנו, ענין הקנאה. וכך כותב הרמח"ל: **הענף השלישי הוא הקנאה, שיהיה האדם מקנא לשם קדשו.** כלומר, שיהיה אכפת לך מכבוד שמים, מכבוד המצוות, כבוד התורה ומכבוד חכמי התורה. ופשיטא וקל וחומר הוא, שלא תהיה אתה עצמך מאותם אלו שלוחמים ורודפים את התורה וחכמיה. **שונא את משנאיו, מי ששונא את בורא עולם, אתה תהיה שונא אותו, ומשתדל להכניעם במה שיוכל כדי שתהיה עבודתו יתברך נעשית וכבודו מתרבה.** החסיד, כל חשקו ורצונו הוא כבוד שמים, ואם הוא רואה משהו שפוגע בכבוד שמים, אזי הוא מפקיר את עצמו לכבוד שם שמים, ויהי מה.

על המקנא האמיתי הצדיק רבי עמרם בלוי זצ"ל, שבימים אלו חל יום היארצייט שלו, יש הרבה עובדות איך הפקיר את עצמו כפשוטו לכבוד התורה ולכבוד שם שמים. על הרבה ענינים שבקדושה הוא מסר נפש. אם בענין הבריכה שהיתה כאן בירושלים, ואם בעיני שבת, וכנודע שלקחו אותו אז לבית הסהר והחזון איש בא לבקר אותו שם. מספרים מעשה שהיה, שפעם אחת עבר מעט זמן לפני שיצאה השבת ליד אותו בית פעור, בית הקולנוע שהיה שם, ולהפתעתו ראה שכבר מוכרים שם כרטיסים. כשהוא ראה את זה, לבו בער בקרבו. כאן בירושלים, פלטין של מלך, יעשו מעשה תועבה שכזה, של חילול שם שמים בפרהסיא!?! מה עשה רבי עמרם בלוי? - נעמד גם הוא בתור. יחד עם כל אלו הפוחזים שעמדו שם לקנות כרטיס, נעמד גם רבי עמרם, עם מלבושי השבת שלו, השטריימל שעל ראשו והדרת הפנים שבפניו. אט אט התקדם התור, עד שהגיע התור שלו. כשהגיע התור שלו, הכניס את הראש שלו אל תוך הקופה ואמר: 'כאן לא ימכרו כרטיסים בשבת. אני לא אוציא את ראשי מכאן עד שתצא השבת, בעוד כמחצית השעה'.

אותם ארחי פרחי לא ציפו להפתעה כזו. אמרו לו, 'אדוני, תוציא מכאן את הראש שלך ותסתלק מכאן לאלתר, ואל תפריע לנו למכור כרטיסים'. רבי עמרם התעקש ואמר, 'אני לא אתן לכם לחלל שבת, ולא זו מכאן, תעשו מה שתעשו'. כיון שראו שמתעקש, התחילו מכים אותו. זה מושך בפאותיו, זה מורט בזקנו, והוא עומד כל הזמן הזה ומחייך, ושוב ושוב אומר להם, 'תכו מה שתכו ותעשו מה שתעשו - אני את הראש שלי לא אוציא מכאן עד צאת השבת'. הם מכים מכה אחר מכה, ורואים שהוא לא מתייאש. כיון שראו כך, אמרו לו, 'כבוד הרב - ניצחת. אנחנו נעצור את מכירת הכרטיסים עד צאת השבת'.

ללמודך, שאל יאמר אדם 'מה אני יכול לעשות'. רבי עמרם אמנם קיבל מכות, אבל 'השיב

את חמתי מהשחית', הוא הסיר את חרון אף ה' על חילול שם שמים. ומדוע עשה את כל זה? - כי הפריע לו חילול ה' ובער בו כבוד שמים. וכל מי שפועל כדבר הזה, הרי הוא מתלמידיו של פינחס. וכמו שאמרנו, אל לו לאדם לומר 'מי אני ומה אני, אני אדם קטן'. אין דבר כזה, וכל אדם יכול לפעול אם רק ישנס מתנים ויעשה מה שביכלתו. למושל, לארגן שיעור תורה. אדם אומר, 'אני אארגן שיעור? איך אני קשור לזה?! אני לא יכול'. אבל באמת אתה יכול. תביא בן תורה אליך לבית שימסור שיעור, ובתחילה אמנם יהיו בשיעור רק שנים, אתה והרב, אבל בהמשך מובטח לך שכבר לא יהיה מקום בבית. הדבר יתפרסם וחבר יביא חבר, וכבוד שמים יתרבה לאין שיעור. וכי אנחנו יכולים לשער ולתאר מה מעלתו של מי שמכנס שיעור תורה רק בשביל שיתרבה כבוד שמים?! וכך רואים בחוש הרבה שיעורים והרבה הרבצת תורה, שהתחילו מדברים קטנים.

המקנא לשם שמים דואג וחרד שתהיה עבודתו של הקב"ה נעשית

כל אחד ואחד יכול לפעול לפי כשרונותיו ויכולותיו שחנן אותו בורא עולם, למען כבוד שמים. יש אחד שיש לו קשרים ויכול לעזור לאנשים, לדבר עם פלוני ועם אלמוני שיסייעו לחברו וכדומה, והרי זה ריבוי כבוד שמים. יש אחד שהקב"ה חנן אותו בהרבה כסף, והוא יכול לפעול עם זה הרבה הרבה כבוד שמים. הוא יכול לארגן מכח הכסף הזה שיעור תורה, לבנות מקווה ולדאוג לטהרת המשפחה, לייסד גמחי"ם, ועוד. רק העיקר הוא שיהיה אכפת לאדם מכבוד שמים, ולא יגיד 'מה אני ומי אני, וכי אני פינחס?! אולי אני בלק, אבל לא פינחס'... אתה יכול להיות מהמחנה של פינחס, לקנא לכבוד ה' ולהרבות כבוד שמים.

אלו הם דברי הרמח"ל, שתהיה עבודתו של הקב"ה נעשית וכבודו מתרבה. וזה פשיטא שראשית כל 'תהיה עבודתו של הקב"ה נעשית', היינו אצל האדם עצמו, ועליו לשפר את עבודת ה' שלו, לתקן את היראת שמים של עצמו ולהכניס בלבו אהבה לתורה ולמצוות, כדי שיהיו המצוות שלו נעשות בשלימות.

לדוגמא, התנא אומר במסכת אבות (ה, ה) 'עומדים צפופים ומשתחוים רווחים'. זהו אחד מהעשרה ניסים שנעשו לאבותינו בבית המקדש. בזמן שהיו עולים לרגל כל בית ישראל, והיו נמצאים בבית המקדש אלפים ורבבות, וכמו שהגמרא מספרת (פסחים סד): שפעם ביקש המלך לדעת כמה הגיעו לעשות פסח, וציווה על הכהנים לספור כמה כליות יצאו מכל הפסחים, ועלה בידם כפלים מיוצאי מצרים. והנה קרבן פסח זה לא לאדם אחד אלא אוכלים אותו בחבורה עשרה אנשים או יותר, ואם כן, נתאר לעצמנו כמה ריבוי עם זה היה. כל אלו היה מגיעים לבית המקדש לעזרה, והעזרה לא היתה כל כך גדולה, שהרי עזרת נשים היתה קל"ה אמה על קל"ה אמה, עזרת ישראל היתה קל"ה אמה על י"א אמה וכן עזרת כהנים קל"ה אמה על י"א אמה. בתוך השטח הקטן הזה עומדים מליונים של אנשים,

עומדים צפופים. אבל כשהיו העם מתפללים ומשתחוים נעשה נס והיה בין כל אחד לשני רווח גדול של ארבע אמות, ולא היה אחד שומע את תפילתו של חבירו. ולכאורה, איך זה יתכן?! הרי בשעה שעמדו הרגיש כל אחד ואחד איך שהוא עומד בצפיפות, ורש"י מפרש (יזמא כא.) ש'צפיפות' היא מלשון צף, כי כשאדם נמצא בדוחק עצום של אנשים אין רגליו נוגעות בקרקע והוא אינו הולך בכוחות עצמו אלא אחרים מוליכים אותו. מימינו מיכאל ומשמאלו גבריאל, והם נושאים אותו... אך היה זה נס גדול שבשעה שהתפללו לפני בורא עולם, היה להם רווח בשעה שהשתחוו, מדי שנה בשנה.

זהו פשט המשנה, אבל הדרשנים רגילים לפרש עומדים - צפופים, בשעה שעומדים ומתפללים תפילת עמידה, שמונה עשרה, 'צפופים', בית הכנסת צפוף, מלא מפה אל פה. אבל כשמשתחוים - כשמוגעים ל'עלינו לשבח' ומשתחוים - רווחים, חצי מבית הכנסת כבר ריק... איך אומרים האנשים? 'ובא לציון גואל', הנה הגואל הגיע ונגמרה התפילה... למה זה כך?! הרבה סיבות יש. אחד אומר, 'מה אתה רוצה, שאני אאחר לעבודה? לא יכול לאחר לעבודה'. ובאמת הוא צודק, הוא לא צריך לאחר לעבודה, אבל הוא יכול לקום כמה דקות קודם ולהגיע לתפילה בשעה יותר מוקדמת. על הפתרון הזה הוא לא חשב בכלל... אחד אחר אומר, 'מה אני יכול לעשות, אני כל כך רעב. אם לא תתן לי ללכת לאכול בבית אצטרך לאכול את החזן'... וכך בכל יום ויום אוהז אותו בולמוס, ה' ישלח לו רפואה שלימה... אחד אומר שצריך לקחת את הבן שלו לגן, וכך הרבה תירוצים יש. יכול להיות שהכל נכון, אבל האם זה כבוד שמים?! כאשר בכל הקדישים שאחרי התפילה בקושי יש מנין שעונה אמן ולפעמים צריך לקרוא לעשירי שישלים למנין, זה כבוד שמים?! וזהו מה שאומר כאן הרמח"ל, שתהיה עבודתו של הקב"ה נעשית, איך שהיא צריכה להעשות, ועל ידי זה וכבודו מתרבה.

מי שאוהב את ה' שונא את שונאי

מוסיף עוד המסילת ישרים, הוא מה שאמר דוד (תהלים קלט, כא) הלא משנאיך ה' אשנא, כמו שכתוב באבות דרבי נתן (פ"ב ופט"ז ע"ש) שאלו הם האפיקורסים שכל ענינם ומטרתם הוא לחבל בכרם ה' צבאות, להכפיש את חכמי התורה ולבזות את לומדיה ויודעיה, איך צריך להתייחס אליהם?! - הלא משנאיך ה' אשנא ובתקומיך אתקוטט, תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי. וזה הוא הברומטר האמיתי למדוד את האהבה שיש לאדם אל ה'. אם יש לאדם את ההרגשה הזו שהוא שונא את משנאי ה', זה סימן שהוא אוהב את ה'. אבל אם אדרבה, יש בלבו חיבה וידידות אל אותם אלו הקמים על ה' ועל משיחו, ואין לו טינה עליהם, הרי זה סימן גרוע. ואלהיו הנביא אמר (מלכים א' יט, ז) קנא קנאתי לה' אלהי צבאות וכבר ראינו למה זה בעבור קנאתו לאלהיו כמאמר הכתוב שלמדנו עכשיו תחת אשר

קנא לאלהיו ויכפר על בני ישראל. וכבר הפליגו חכמינו ז"ל (שבת נד:), דברו בהפלגה יתירה, על מי שיש בידו למחות ואינו מוחה וגזרו דינו להתפס בעוון החוטאים עצמו. לפעמים אדם אומר, 'מה לי ולצרה הזאת? אני לא קשור לעסק הזה'. אבל זה אינו נכון. לפעמים אתה יכול להשפיע ולפעמים יש אחד שמכבד אותך ודברייך נשמעים אצלו, ובמילה אחת שלך אתה יכול לדבר על לבו בנחת ולהניא אותו מלעשות מה שעושה. למה אתה שותק?! תקנא לכבוד ה' ותדבר אתו למען הרבות כבוד שמים.

ובאמת גם כאשר באים להוכיח, צריך לדעת איך לדבר ולהוכיח. צריך לדבר אתו בצד, בעדינות ובנועם שיח, לפי ערכו. הכתוב בספר משלי (ט, ה) אומר 'אל תוכח לץ פן ישנאך, הוכח לחכם ויאהבך', ומפרש האלשיך הקדוש את המקרא, 'אל תוכח - לץ', כאשר אתה בא להוכיח את חבר שלך, אל תוכיח אותו בדברים קשים ומרים שישברו אותו, ואל תבוא ותצעק עליו 'אתה לץ! אתה יודע מה יהיה בסופך? יעשו ממך קציצות מטוגנות... מדוע? - 'פן ישנאך'. על פי רוב דיבורים כאלו לא יפעלו, כי אותו אחד יתמרמר ויאמר לך 'מספיק יש לי צרות משלי, אתה רוצה גם לטגן אותי עכשיו?... איך כן תוכיח את חבר שלך?! 'הוכח - לחכם'. תבוא אל חבר שלך ותאמר לו, 'תראה, הרי אני ואתה יודעים שאתה חכם מוחכם, פיקח ונבון, חד בדרא. ואם כן, איך מתאים לך לעשות מעשה שכזה?! הרי זה לא נדבק לך. זה לא ראוי לפי מעלתך'. כשאדם שומע דיבורים שכאלו הוא שמח. 'הנה, החבר שלי אומר עלי שאני חכם ונבון. ובטח הוא היה רוצה לשבח אותי יותר, אלא שהוא מנוע בגלל מאמר רבותינו (ספרי בעלותך קב) שאין אומרים בפניו של אדם אלא מקצת שבחו... וכשאדם מוכיח את חבר שלו באופן הזה - 'ויאהבך', הדברים יפעלו ויכנסו אל לבו.

צריכים לדעת איך להוכיח, אבל לשתוק? - אי אפשר לשתוק. ומי ששותק עונשו חמור, וכמו שמביא הרמח"ל דברי רבותינו שמי שיכול למחות ואינו מוחה 'גזרו דינו להתפס בעוון החוטאים עצמו'. היו אנשים צדיקים, קדושים וחסידים עליון, שלא היה להם שום חטא ועוון, אך נתבעו ונענשו. מדוע?! מפני שיכלו להשפיע ולמחות בעוברי עבירה, ולא מיחו. יש אחד שיכול למחות באנשי ביתו, להסביר להם ולתקן את דרכיהם. וכפי שאמרנו קודם, הרבה אופנים ועצות יש, וכל אחד צריך להיות חכם ולראות מה יועיל בזה. הרבה פעמים על ידי מתנות אפשר לפעול גדולות ונצורות, וכמו שכתוב (משלי כא, יד) 'מתן בסתר יכפה אף... ועוד אופנים. אבל אם אדם שותק ומעלים עין, הרי הוא נתפס ונתבע על מי שיכל להשפיע עליו.

אמרו במדרש איכה (איכה רבה א, לג), ממשיך הרמח"ל, **היו שריה כאילים**, ירמיה הנביא כשמקונן בספר איכה, בא ואומר שהשרים והנכבדים של כלל ישראל, היו בזמן החורבן כאילים. מה הכוונה ומה המשמעות שהם כאילים?! אמרו רבותינו, מה אילים הללו

בשעת שרב, כשיש חום גדול, הופכים פניהם אלו תחת אלו, כך היו גדולי ישראל רואים דבר עבירה והופכים פניהם ממנו. אם היו רואים איזה אחד שעשה משהו שלא כשורה, היו הופכים את פניהם למקום אחר ואומרים 'לא ראינו'. מדוע? כי אמרו 'מה לי ולצרה הזו?! וכי המקצוע והתפקיד שלי הוא להוכיח בשער?!' אמר הקב"ה, וכי לא אכפת לכם על כבודי? תבוא שעה ואני אעשה להם כן. יבוא זמן שהם יצעקו ויבקשו ממני, אבל גם אני אסתיר את פני כביכול לא ראיתי, מדה כנגד מדה. והסתר פנים הרי זה האסון היותר גדול שיכול להיות רח"ל.

עוזבי תורה יהללו רשע ושומרי תורה יתגרו בהם

מסיים המסילת ישרים ואומר, וזה פשוט כי מי שאוהב את חבריו, אדם שיש לו חבר אהוב, באהבה אמיתית, אי אפשר לו לסבול שיראה מכים את חבריו או מחרפים אותו. כשהוא רואה דבר כזה דמו רותח בקרבו 'איך זה יכול להיות שכך מכים ומבזים את חבר שלי?! ובוודאי שיצא לעזרתו. הדבר פשוט שהוא לא ישב בשקט אלא יחוש לעזור לחבר שלו. גם מי שאוהב את שמו יתברך לא יוכל לסבול לראות שיחללו אותו ח"ו ושיעברו על מצוותיו. אדם שיש בו אהבה לה', לא יוכל לסבול מציאות כזו שיש אנשים שמבזים אותו ומחרפים את שמו ואת מצוותיו. הוא מה שאמר שלמה (משלי כה, ד) עוזבי תורה יהללו רשע ושומרי תורה יתגרו בהם. אם אתה רואה מישהו שיש אצלו הילולים ושבחים למעשי הרשע, הוא מסביר לך שזה בסדר וכך צריך להיות, ואם אתה פוגש במישהו שתמיד יש לו ביקורת וטענות ומענות על לומדי התורה ועל חכמי התורה, דע לך כי פרושו של דבר שהוא עצמו נמצא בקבוצה ובמחנה הזה של 'עוזבי תורה'. ורבינו יונה זצ"ל בספרו שערי תשובה (ש"ג אות ק"ס) מכנה אחד כזה שמדבר נגד לומדי התורה או מהלל ומשבח את שונאי התורה בכינוי יותר קשה, שהוא מכת שונאי ה' יתברך, רח"ל. גם אם מדובר באדם שמקיים מצוות, מכל מקום הפנימיות של האדם יוצאת החוצה בדיבור שלו, ואם הוא מהלל את הרשעים דע לך נאמנה שהוא מעוזבי התורה.

כי אותם שמהללים את הרשע ברשעתו ולא יוכיחו על פניו מומו, הנה הם עוזבי התורה ומניחים אותה שתתחלל ח"ו. והאנשים האלו הם מכת החנפנים. יש ארבע כיתות שאינם מקבלות פני שכינה, חנפנים, שקרנים, מדברי לשון הרע וליצינים (סוטה מב). ביארו המפרשים, כי הנה לא כתוב כאן שאותם אלו 'איין להם חלק לעולם הבא', אלא כתוב כאן הגדרה חדשה ש'אינם מקבלים פני שכינה'. כלומר, יתכן שכן יהיה לאדם הזה חיי נצח ויהיה בעולם הבא, אך עם כל זאת לא יקבל פני שכינה. כי כמו שבדרכם של בשר ודם יש אנשים מאוסים שכאלו שאנשים לא רוצים לראות אותם ולא חפצים להיות במחיצתם, כביכול כך זה גם בשמים. אלו הארבע כיתות מאוסים בשמים, ואמנם יתכן שהחנפן או השקרן יקבל חיי נצח, אך הוא לא יקבל פני שכינה. לא אוהבים אותו בשמים ואין אליו חיבה יתירה. רבינו יונה האריך לבאר

את גדרי הארבע כיתות הללו, ומה ההגדרה של חנף?! זה שאומר לרשע 'צדיק אתה'. אם אדם רואה את חבריו שעושה מעשה אשר לא יעשה ובמקום למחות בידו הוא אומר לו 'הכל בסדר, יש לך על מי לסמוך, עלי למשל'... וכיוצא בזה, הרי הוא החנפניא.

מסיים הרמח"ל: אך שומרי התורה המתחזקים להחזיקה ודאי שיתגרו בה ולא יוכלו להתאפק ולהחריש בשום פנים, ועל זה אמר הקב"ה לאיוב (איוב מ, יא-ג), 'הפץ עברות אפיך וראה כל גאה והשפילהו. ראה כל גאה הכניעהו והדוך רשעים תחתם. ממנם בעפר יחד פניהם חבוש בטמון'. כי זהו תוקף האהבה שיוכל להראות מי שאוהב את בוראו באמת. וכל אחד צריך לשאול את עצמו, איפה אני מקנא לכבוד הבורא, ואיפה אני באהבתי את ה' משתדל להרבות בכבודו.

וכך עשו אבותינו ואבות אבותינו במשך כל הדורות שקנאו לכבוד שמים, גם כשהיה נראה שיש בזה סכנה. כיון שהאמת אתנו, מה יש לנו לפחד?! וכשאדם חי את הדברים האלו

א. ומוסיף הגאון רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל (צדקת הצדיק אות רס"ד) דבר נורא. אחד יבוא ויאמר, 'תשמע, לומר לך שאני לא שקרן, אני לא יכול, שהרי אני לא שקרן... אבל לפחות את זה אני יכול להגיד, שאני לא מכת החנפים'. אומר רבי צדוק, הבה ונבדוק. הרי מהו הגדר של חנפן? אחד שמייפה את מעשי הרשעים, מגן עליהם ואומר 'עזוב, לא נורא'. אם כן, אומר רבי צדוק, כשאדם עושה מעשה שלא כהוגן, למשל - משקר, ובלבו אומר על עצמו 'לא נורא, זה בסדר, יש לי על מה לסמוך', הרי הוא גם חנפן, חנפן לעצמו. חנפן זה לאו דווקא כשמחנפן לאחרים, אלא גם האדם אצל עצמו, יכול להיות שהוא גם רשע וגם מחנפן לעצמו. כשהוא אומר על עצמו 'אני?! צדיק חנני', הנה נמצא נופל גם בכת החנפנים.

ב. סיפר לי על עצמו רבה של קרית שמונה, רבי יצחק אוחנה זצ"ל, שכששימש שם ברבנות העיר הרבה פעמים היה צריך להעמיד את הדת על תלה, ומעולם הוא לא פחד להשמיע את דעת התורה וההלכה הצרופה. פעם אחת היה שם איש אחד רע בליעל, שרצה להיות הקצב. 'אני', אמר רבי יצחק אוחנה, 'מתוקף תפקידי כרב, צריך לראות שכל מה שהוא מוכר בחנות כשר, ועלי לדאוג לראות את כל החשבונות איזה בשר מגיע ואיזה יוצא, לשמור את המפתחות וכיוצא בזה. יום אחד, הגעתי לאטליו וראיתי שמה שיש בחנות לא מסתדר עם החשבונות שיש אצלי, והווי אומר שנכנסו כאן שחוטי חוץ... מהם שחוטי חוץ? - מכל הבא ליד, מתרנגולים, דרך סוסים וחמורים וכלה בבני אדם... 'אמרת לקצב הזה', סיפר הרב, 'הרי לפי החשבון לא אמור להיות כאן במקררים כל כך הרבה בשר, ואיך זה פתאום שרתה כאן הברכה? פשוט שזה משום שהכנסת לכאן נבילות וטריפות'.

יצא הרב את החנות והכריז כי פלוני אלמוני מוכר נבילות וטריפות ואסור לקנות אצלו עוד מאומה. כיון שכך יצא הפסק, הפסקו אנשים לבוא אל החנות. עברו כמה ימים וכיון שראה הקצב את המצב, החליט לנקום ברב. אם המשנה אומרת (קדושין ד, ד) שכשר שבטבחים הוא שותפו של עמלק, מהו גדרו של הרע שבטבחים?!... בא הקצב הזה אל הרב כשמקל בידו. 'אמרת לי', סיפר לי רבי יצחק, 'למה

ואוהב את בוראו באמת, אין לו ממה לחשוש. אם פינחס היה מתחיל לחשב חשבונות 'הרי אני יחיד והם רבים' וכאלו חשבונות, אזי ממה שאמרה תורה 'ולא כליתי את בני ישראל' אנחנו יכולים להבין מה היה עלול להיות. בקנאתו של פינחס לכבוד בורא עולם הציל את כל כלל ישראל, והקב"ה החזיק לו על זה טובה 'הנני נותן לו את בריתי שלום', וכמו שפירש רש"י.

בדור שלנו צריכים חיזוק הרבה בנקודה הזו, ואל לו לאדם לפטור את עצמו ולומר 'מי אני ומה אני', אלא עליך להשתדל לעמוד בפרץ. ואמר הכתוב (תהלים צו, ז) 'אוהבי ה' שנאו רע', ובזה כל אחד נמדד. כל כמה שאדם אוהב יותר את הקב"ה, כך יש לו בלבו יותר שנאה אל הרע, כואב לו לראות מעשי רשע, והוא פועל כל מה שיכול לפעול ועושה כל מה שיכול לעשות כדי להרבות כבוד שמים, ולמושכם "ולהחזירם בעבותות אהבה ולהעמידם בקרן אורה במה שידינו מדעת" כלשון הזהב של רבינו הגדול החזון איש זצ"ל (יו"ד סימן ב' ססקט"ז), ולא משתמט מהמערכה ומוציא את עצמו מהתמונה. אשריו ואשרי חלקו של מי שנמצא במחנה הזה של פינחס, וה' יהיה בעזרנו.

באת לכאן?! כדי להכות אותי, נכון?! 'הסרתי את הכובע מעל ראשי ואמרתי לו 'בכבוד, תכה!' אותו קצב לא שיער שהרב יגלה כזה אומץ, והתחיל לרעוד. 'נתתי לו שתי סטירות לחי מצלצלות', סיפר רבי יצחק, 'ובעל הבית דיהיב בעין יפה יחיב'... תפסתי אותו עד שהגיעו מהמשטרה ולקחו אותו, ואחרי זה באו מהמשפחה וביקשו שאפעל לשחרר אותו, שלא יענשו אותו בעונש חמור'.

כך סיפר לי רבי יצחק. הוא לא פחד ולא חשש בכלל. מדוע? כי לא לכבודו הוא עשה אלא לכבוד ה' יתברך, שלא יכשלו יהודים בנבילות וטריפות. זיע"א.

חידו"ת פרשת פינחס

א. בענין מעלת קדושת הפה

במדבר (כ"ו כ"ג): "בני יששכר למשפחותם, תולע משפחת התולעי, לפוה משפחת הפוני, לישוב משפחת הישובי, לשמרון משפחת השמרוני, אלה משפחת יששכר לפקדיהם".

ורבינו חיים ן' עטר ז"ל בספרו אור החיים הקדוש (שם) כה לימדנו: "לפוה משפחת הפוני - יש להעיר למה הוסיף אות שאינה נבנית מאותיות השם, שהיה לו לומר משפחת הפוי. [א"ה עיין בעל הטורים כאן].

אלא רמז לשאר מעלות המנויים במ"ח שהם מיעוט שיחה, מיעוט שחוק, ושאר הענפים הדומים לאלו, והוא אומרו לפוה משפחת הפוני, פירוש פוה הוא לשון פה, והוסיף לו אות ו' שהוא סוד עץ חיים, שהוא עוסק בה יתר על שאר הפיות". [א"ה בענין אות ו' שהוא סוד עץ החיים - עיין בחיבורי הדר יעקב ח"ה (סימן מ"ג) וצרף לכאן].

ואומרו משפחת הפוני, פירוש שצריך לפנותו ממותרות המורגשות, גם מהשחוק, ומדברים בטלים, כי הם מונעים קיום התורה באדם, ומצאתי לחסידי ישראל שכתבו כי **הפה של לומדי תורה דינו ככלי שרת אשר ישרתו במ בקודש**, כי אין קדושה כקדושת התורה, ולזה אסור לדבר בו אפילו דברי חול הגם שאין בהם דברים האסורים, והוא מה שרמז במאמר לפוה, שהוא פה העמל בתורה, שבו שוכן חצי שמו יתברך [אותיות וה], משפחת הפוני פירוש צריך לפנות מפיו כל חוץ מהגות תורה, ובה נכללים חלק אחד מהמ"ח מעלות, שהם במיעוט שיחה, במיעוט שחוק, במיעוט תענוג, וכדומה להם שבענף המותרות" עכל"ק זיע"א.

וראיתי בספר הנחמד בישישים חכמה (דף ר"ו אות ב'): "אמר הרבי הקדוש רבי יעקב יצחק החוזה מלובלין זי"ע: תורה שבעל פה - תורה שיצאה ממי שהוא "בעל" על הפה, כמו בעל אשה, בעל שדה" עכל"ק, שמעתי זה מפי רבי משה יצחק דנציגר, ששמע מפי הרבנית הצדקת מרת מאטיל ע"ה אשת הרב הקדוש רבי אלעזר מנחם בידרמן זצ"ל [בן הרב הקדוש רבי משה מלעלוב זצוק"ל], ששמעה זאת מאביה הרב הקדוש רבי יוס"ל טורטשינער זצ"ל ששמע זאת מאביו הקדוש הרבי החוזה מלובלין זי"ע" ע"כ.

ואני הקטן יעקב מוסיף ומעלה בקודש, ששורש הדברים כבר יצא מרבו של החוזה מלובלין זי"ע, הוא רבינו הקדוש רבי אלימלך זי"ע בספרו הקדוש נועם אלימלך (פרשת בחקתי) וזו לשון קדשו: "איתא בזהר להתורה שבעל פה נקראת חוקים. [א"ה עיין בספר הזהר הקדוש ח"ג (ק"ג א'): "אם בחוקתי תלכו - דא תורה שבעל פה", ועיין בחיבורי חוקי רצונך ח"א (סימן א' אות ג) מה שביארנו בזה וצרף לכאן].

ולהבין הדבר למה נקראת תורה שבעל פה, הוא מחמת שהצדיק מקדש את פיו, שאינו מוציא מפיו שום דבר בטל ח"ו, וזהו לשון "בעל" פה, רוצה לומר שהוא "בעל ואדון" לפה,

שאינו מדבר אלא דברי קדושה וחידושין דאורייתא בפיו הקדוש, ונקראת תורתו שלומד תורה שבעל פה, פירוש של בעל פה" עכ"ל"ק ודוק היטב.

ומכלל דברי קדשם ז"ל מתבאר שהרוצה שהתורה תתקיים אצלו ותדבק בו עד שיזכה ויגיע למעלת "דרופתקי דאורייתא", שיהיה הוא ותורתו חפצא אחד, ובגדר "הרכבה מזגית", וכמו שהסברנו באריכות בהקדמתי לחיבורי דרופתקי דאורייתא ח"א ע"ש, חייב להיות שומר לשונו, ואדון ו"בעל" על פיו, אבל כל שפיו הפקר רח"ל, ומדבר מה שמדבר, ועל מי שמדבר וכמה שירצה לדבר, בלא שום בעלות - מה לתורה אתו, ודוק היטב.

וראה נא ראה דבריו המחרידים של רבינו הגדול החפץ חיים זצ"ל בספר שמירת הלשון ח"ב (פרק א'): "יש לך אדם, שעושה תמיד מצות ומעשים טובים, אכן יש לו טבע רע - שטבעו להטיל דופי על הבריות, איש כזה, כאשר יבוא לעולם העליון, יראה שם, שאין לו מאומה, שכל הגפנים והנטיעות שנטע בגן עדן במעשיו, נתכסו פניהם בקוצים וברקנים, ולא מנכר כלל הגפנים שיש בו, וזהו שאנו אומרים בסוף תפילתנו, "אלהי, נצר לשוני מרע" ואחר כך אנחנו מבקשים, "פתח לבי בתורתך", דאי לאו הכי, אין התורה נחשבת לכלום", וכיוצא בזה ממש כתב עוש שם בספר שמירת בלשון ח"ב (ס"פ כ"ו), והן הם הדברים האמורים רח"ל ורח"ל.

ולתועלת המעיינים אקבע כאן מהנדפס בראש ספר ישמח ישראל על התורה מו"ז הגאון רבי יעקב חיים סופר זצ"ל בעל כף החיים, מה ששמעתי מדודי רבינו הגדול מרביץ תורה לעדרים מרן ראש ישיבת פורת יוסף המעטירה יכב"ץ, רבי יהודה צדקה זצ"ל: "שני גדולים מדור שלפנינו ששמרו על לשונם ולא דברו בחיים חיותם, הרי הם אחר סילוקם מדברים בלא הרף והפסק, מרנא ורבא רבינו הגדול החפץ חיים זצוק"ל, וזקניך הסבא קדישא בעל כף החיים רבינו יעקב חיים סופר זצוק"ל.

רבינו החפץ חיים זצ"ל שבקדושת פיו וטוהר לשונו היה כמלאכי רום, והמפורסמות אין צריך לראיה, וזכה שחיבורו "המשנה ברורה" נלמד בכל יום תמיד בכל תפוצות ישראל בלא הפסק, וכמוהו ממש זקנך הסבא קדישא בעל כף החיים שהיה מפורסם בפה קדוש וטהרו ומצויין במצות השתיקה עד להפליא, וחיבורו "כף החיים" נתפרסם ונלמד בכל העולם כולו. ואפשר לומר שהאיש היהודי אינו יכול לנהוג אורחות חיים בלא ספרי המשנה ברורה וכף החיים שזכו להיות מראשי המדברים בעניני אורח חיים", עד כאן שמעתי מפי קדשו זצ"ל. [ועיין בדברי רש"י ז"ל סוטה (כ"א סע"א ד"ה דסלקא) והבן].

ולפי דרכו יש לפרש מאמר החכם מכל אדם שלמה המלך ע"ה בספר משלי (כ"א כ"ח): "ואיש שומע לנצלח ידבר", דהיינו איש אשר בחייו אינו אלא בכחינת "שומע" ולא בחינת "מדבר" הוא הוא שיזכר לנצח לדבר, ושכלל הדורות יעסקו ויחזרו על תורתו וילמדו משנתו ושפתיו דובבות בקבר. ודוק.

ובביאור הגר"א זצ"ל למשלי שם כתב שאיש שומע יזכה בשכר זה שלנצח "ידבר", דהיינו "שינהיג את כולם", ודבור מלשון הנהגה ע"ש.

וזה ממש כדאמר דודי מרן ראש הישיבה זצ"ל שרבותינו המשנה ברורה והכף החיים זיע"א זכו

שנתקבלו דבריהם ולהיות בגדר "מנהיג את כולם" מחמת קדושת הפה, ויש להאריך, והבן. [ועוד הארכת בזה בחיבורי דברי יעקב חיים ח"א (סימן א' אות ג') עיין שם וצרף לכאן].

ואחתום דברינו בדבר נורא שראיתי בספר שיחות החפץ חיים מהדורת ירושלים תש"נ (דף צ"ד אות ל"א) וכה כתוב שם: "האדם חושב שהוא שומר דיבורו, אבל באמת אינו כן, אם אינו שומע מה הוא מדבר בשעת תפילתו ומברך ברכות, ובשעת מעשה חולם - הרי זה כאילו דיבר דברים בטלים, אמנם אין זה כלשון הרע ורכילות, או ליצנות, אבל אין זה נקרא שומר הדיבור", השי"ת יעזרנו על דבר כבוד שמו, ונזכה להיות נוצרי לשון כיר"א.

* * *

לעיל הבאתי דברי רבינו אור החיים הקדוש שכתב: "ומצאתי לחסידי ישראל שכתבו כי **הפה של לומדי תורה דינו ככלי שרת אשר ישרתו בהם בקודש**, כי אין קדושה כקדושת התורה, ולזה אסור לדבר בו אפילו דברי חול הגם שאין בהם דברים האסורים" עכ"ל"ק.

ובעת לא ראיתי לאחד ממפרשי אור החיים שתחת ידי שציין מקור דבריו, למי נתכוין באומרו "מצאתי לחסידי ישראל", לא באור הגנוז, ולא בסגולת משה, ולא בנר המאור עיין שם.

ולדידי פשיטא לי שמקור הדברים בדברות החסיד רבינו יונה גירונדי ז"ל בפירושו לאבות (פ"א מ"ז): "צריך למעט בדיבור ושלא יאריך בו, אך כדי סיפוקו, ואין צריך לומר בדבר של הבל שאינו מעלה ולא מוריד שאין לאדם לזכרו כלל. וכן אמרו בירושלמי (ברכות פ"א ה"ב) אמר רבי שמעון בן לקיש, אלו הוינא על טורא דסיני בעינא תרי פומיה, הדר אמר, השתא דלית לן אלא חד לא יכילנא למיצל נפשנא מלישנא בישא, כל שכן אי הוה לנו תרין. רצונו לומר שלא ידבר בפה אלא דברי תורה ודברי שכל, ולא דברי הבל עולם, שהיו החכמים הקדושים עושים עצמם ככלי שרת שאין משמשין בהם דברים של חול [כי לא היו מוציאים מפייהם דברים של חול], והיינו דאמרינן התם בגמרא דבני מערבא כל פטטיהן בישין בר מפטטיא דאורייתא טב". והביא דבריו הרשב"ץ ז"ל בספר מגן אבות לאבות שם. [ומשם העתקתי הלשון המוסגר, ולפי הנראה נשמט מדברי רבינו יונה על פי טעות "הדומות" דשכיחא כדכתב בסמ"ע (סימן רל"ז) ודוק].

אלא שמאוד היה קשה לי הדבר, כי פירוש מסכת אבות לחסיד רבינו יונה ז"ל נדפס לראשונה בשנת תר"ח, דהיינו מאה וחמש שנים אחר פטירת רבינו אור החיים ז"ל, והוא לא ראה לספר זה כלל וכלל, והרבה הייתי תמה בזה. [ודוחק בעיני שראה דבר זה בפירוש רבינו יונה למסכת אבות בכתב יד].

ועזרני השי"ת ומצאתי לרבינו יצחק אבוהב ז"ל בספרו מגורת המאור (סימן ל') שכה כתב: "והחסידים הראשונים היו עושים עצמן כמלאכי השרת, ופיהן ככלי שרת שאין משמשין בהם דברים של חול, אלא כשהיו צריכין בהכרח להתעסק בהם לצורך גופן, וגרסינן בגמרא דבני מערבא כל פטטיא בישן, בר מפטטיא דאורייתא דהוא טב".

וברור שכל הדברים במגורת המאור שם מועתקים בשתיקה מדברי החסיד רבינו יונה אבות הנ"ל

כמו שיראה ויווכח כל מעיין המשווה הדברים, ובודאי הגמור אצלי ששם בספר מנורת המאור ראה רבינו אור החיים ז"ל דבר זה, והם דברות החסיד רבינו יונה גירונדי ז"ל, ודוק היטב.

ועוד כתב החסיד רבינו יונה ז"ל בספר שערי תשובה (ש"ג אות קנ"ח): "עמוד והתבונן גודל חיובנו לקדש את השם, כי עיקר מה שקדשנו השי"ת בתורתו ובמצותיו והבדילנו להיות לו לעם - כדי לקדשו וליראה ממנו, ראוי שיהיו מקדישיו קדושים, בשגם הכלים שעובדים בהם לפני השי"ת צריכים להיות קודש", ועוד שם (אות רכ"ט): "המנבל את פיו כבד עון ונתעב ונאלח, וכו' כי חלל את קדש ישראל וכו', והנה הוא מחלל כלי השכל אשר הוא יקר מכל כלי חמדה, שנאמר וכלי יקר שפתי דעת" ודוק היטב.

וראה נא ראה שמן השמים זימנו לו לרבינו חיים י' עטר ז"ל שקולמוסו הטהור יכתוב "ומצאתי לחסידי ישראל", כי אכן תוארו של רבינו יונה גירונדי ז"ל הוא "החסיד", ורבותינו הקדמונים ז"ל קוראים לו בסתם "החסיד" כנודע, ולדוגמא תראה כן בשו"ת הרשב"א המיוחסות (סימן רפ"ד) שכך רבינו הרמב"ן ז"ל מכנה את רבינו יונה, וכן תלמידו הרשב"א בחידושו לנדה (ל"ו א'), ובפירושו רבינו יוסף יעבץ ז"ל למסכת אבות, ועיין לחיד"א ז"ל בשם הגדולים חלק גדולים (מערכת י' אות צ"ט) ודוק היטב. [אבל מה שבספר מדרש שמואל על מסכת אבות מביא משם "החסיד", אין כוונתו לרבינו יונה גירונדי ז"ל, אלא לרבי יוסף יעבץ ז"ל ממגורשי ספרד צא וראה].

ועיין לגאון מהר"ם אלשיך ז"ל שמות (כ"ה ל"ה) שכה כתב: "קל וחומר בן בנו של קל וחומר כי יקריב איש והוא בן בליעל מדבר אליו בטומאת שפתים, כי פיך שלחת ברעת נבלות הפה ותמאס, ומאין ולאין שמת לבך לדבר אליו ולומר לפניו הללויה בפה דובר נבלה, ואוי לה לאותה בושא כי תבוא בית ה' ולא נמנעת מהביא עביט מי רגלים במקדש מפני הכבוד השוכן שם, ואנה תוליך את חרפתך, כי תהפוך כלי שרת העומד לשרת בו את קונן - לאחד מן הביבין, והלא על הפה שאדם שח בו שיחת חולין בושנו מאד להלל בו את ה', כמאמר האומר מי יתן והיו לי שתי פיות אחת לדבר בו צרכי ביתי ואחת לדבר בו עם קוני ומה גם עתה אשר בפה טמא יערוך לפניו יתברך לבקש רצון". והשווה עם האמור לעיל ודוק.

ובזמנינו זה נדפס פירוש רבינו אפרים ב"ר שמשון מבעלי התוספות על התורה, ומצאתי לו בראשית (י"ח א' דף ס"ד) שכתב: "כל האמור בקרבן עולה נאמר במצות ברית מילה, העולה קדש קדשים וכו', העולה קיבול דמה בכלי שרת, כך המילה דמה מקבל בפיו שהוא כלי שרת שבו משבח לקב"ה", הרי ששורש הדברים כבר נזכר בדבריו ז"ל ודוק היטב.

ב. בענין קרבן מוסף דשבת

במדבר (כ"ח ט'): "וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים, ושני עשורונים סולת מחה בלולה בשמן ונסכו עולת שבת בשבתו על עולת התמיד ונסכה".

ונתעוררתי בס"ד שהרי כאן בפרשת המוספים איירינן, ובכל המוספים הנזכרים שם, הן דראש

חודש, והן דמועדים, והן דימים נוראים, מבואר להדיא שהקריבו גם **שעיר לחטאת**, עיין במקראות שם, ומדוע במוסף דשבת דייקא לא הקריבו **שעיר לחטאת**, והוא דקדוק נכון.

ואמרתי בס"ד על פי מאמרם בירושלמי ראש השנה (פ"ד סה"ח כ"א ע"א): "רבי משרשיא בשם רבי אידי בכל הקרבנות כתיב חטא, ובעצרת (חג שבועות) אין כתיב חטא, אמר להן הקב"ה מכיון שקיבלתם עליכם עול תורה, מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימיכם", והובא בבעל הטורים ז"ל במדבר שם (כ"ה כ"ז), והיינו כיון שהתורה מכפרת, ועיין ספרי (פרשת האזינו) ובספר הקדוש נפש החיים (שער ד' פל"א) ודוק.

ומינה נמי יש לדון ולומר גבי שבת, אחר שאין מתנה טובה כמותה, והיא המקרכת ומביאה הגאולה, וכל השומר שבת אפילו עבד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו על זה ועל כל עוונותיו, וכאומרם בשבת (ק"ח ב'), ובמדרש תהלים (פרק צ"ב) עיין שם.

וקיימא לן שבת מטהרת כפרה אדומה, וכדכתב רבינו אלעזר מגרמיזא ז"ל בעל הרוקח בפירושו על התורה (פרשת פינחס דף קכ"ב), וכן כתב הרא"ה הכהן מלוגיל בספר ארחות חיים (הלכות שבת אות י') עיין שם. [ואולי היינו אומרם שבמרה נצטוו ישראל הן על "שבת", והן על "פרה אדומה", וכמו שהביא רש"י ז"ל בפירושו לתורה שמות (ט"ו כ"ה, וכ"ד ג'), ודוק היטב].

וגדולה מזו למדנו: שבת מכפרת **אפילו בלא תשובה**, וכמו שכתב הגאון מהרש"ם ז"ל בספרו תכלת מרדכי על התורה (פרשת ויקרא סוף אות ד'): "השומר שבת אפילו עובד עבודה זרה כאנוש מוחלים לו **אפילו בלא תשובה**" עכ"ל, והגאון מקדו"י גלוב זצוק"ל הי"ד בספרו המופלא ארץ צבי (מועדים דף רצ"ג) כתב: "אמרו ז"ל כל השומר את השבת אפילו עבד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו, והטעם דשבת חשיבה פנים חדשות, משום דשבת מכפרת עונות, והגאון רבינו יהונתן אייבשיץ זצ"ל בספרו יערות דבש כתב **דאפשר ששבת מכפרת אפילו בלא תשובה**, ולכך חשיבא פנים חדשות כיון שנמחלו עונותיו, וכזה איתא בספרים על הפסוק (תהלים ק"ב י"ט) ועם נברא יהלל יה דקאי על אחר יום הכיפורים שנמחלו עונותיו וכל אחד חשיב בריה חדשה" עכ"ל. [מה שהביא דכזה איתא בספרים על יום הכיפורים וכו', שורש הדברים נמצא כבר במדרשי חז"ל, ועיין בילקוט שמעוני על תהלים שם, ועיין נפלאות בזה בספר בית הלוי (בדרשות דרשה ט"ו) וכתבתי במקומו בס"ד ואכמ"ל].

וחידוש מצאתי לחד מבעלי התוספות רבינו אפרים ב"ר שמשון ז"ל בפירוש התורה שמות (ל"א י"ג דף ש"ג): "אך את שבתותי תשמרו, אכין ורקין מיעוטיין, כלומר שאר המצות מבוטלות בשעת עשיית המצוה, העוסק במצוה פטור מן המצוה, **לבד מן השבת**" עכ"ל, תא חזי כמה חילא תקיפא דשבת, דגבה לא איתאמר פטורא דהעוסק במצוה, ואף שעוסק במצות אחרות, אינו פטור מן השבת ודוק. [וגוף הענין צ"ב].

אחר כל הכבוד הזה והמעלה העצומה של חמדת הלבבות, הוא יום שבת קודש יום השביעי, שהיא עצמה כפרה, **ואפשר אפילו בלא תשובה** כנ"ל, יובן היטב כי אין צורך ביום שבת קודש קרבן שעיר חטאת כלל, ועיין.

ועכשיו מצאתי לרבינו הגדול הרמב"ן ז"ל בפירושו לתורה שם (לעיל ו') שכה כתב: "במוספי

שבת אין חטאת כשאר כל המוספין, מפני שכנסת ישראל בת זוגו, והכל שלום, והמשכיל יבין" עד כאן דברות קדשו, וחושבני שיש מקום לכלול דברינו בתירוץ רבינו הרמב"ן ז"ל והבן.

עוד מצאתי כן להדיא בדברי הרב החזקוני ז"ל במדבר (כ"ח י) שכה כתב: "עולת שבת בשבתו, לא נאמר בו ושעיר לכפר ללמדך בימים טובים ובראשי חדשים שבקרבנותיהם כתוב חטאת או כפרה, והם באים לכפר, התקינו שיהו קורין אותן ועולין להם לישראל קריאתן כאילו הקריבום, כמו ששנו רבותינו ז"ל כל זמן שקורין בהן מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני, אבל קרבן מוסף שבת לא כתיב ביה לא חטאת ולא כפרה, ללמדך שאין קרבנותיו באין לכפר, לפי ששבת מכפרת, אלא לריח ניחוח הן באים, ולכך אין קורין בתורה מוסף שבת כמו האחרים". ועיין גם לבעלי התוספות ז"ל על התורה בקובץ "דעת זקנים" שם, ועיין גם בדברי אור החיים הקדוש (שם פסוק ט') ודוק היטב.

ועם דברינו האמורים נפתח לי בס"ד פתח בהבנת דברות חז"ל בסדר התפילה דמוסף דשבת: "תכנת שבת רצית קרבנותיה" וכו', דתמיד הייתי תמה דמשמעות הדברים ד"רצית קרבנותיה", מורה דחיבה יתירה נודעת בשמים **לקרבנות שבת** יותר משאר קרבנות, הן דמועדים ורגלים וימים נוראים, ומדוע ומאי טעמא.

ולפי דרכינו יובן היטב, דאחר שחלוקים מוספי ראשי חודשים ומועדים ממוסף שבת שבהם יש קרבן שעיר לחטאת, מה שאין כן במוסף שבת אין קרבן שעיר חטאת, זולת שני כבשים לעולה, אם כן היינו **רצית קרבנותיה** שאין כאן שעיר חטאת לכפרה, מה שאין כן בשאר המוספין דימים טובים וימים נוראים ודוק.

ויש עוד להוסיף שהרי במוסף דשבת יש רק **עולות**, דבהם דייקא כתיב **רצון** (ויקרא א' ג', ושם כ"ב י"ט), וכבר אמרו רז"ל **רצון השי"ת בעולה**, כיון שאינה באה על חטא, וכדרשתם בחגיגה (ז' ב'), ועיין בדבריו היקרים של רבינו בחיי ז"ל (בדרשה ר"פ צו דף תכ"א). [ועיין גם בספר הזהר הקדוש ח"ג (דר"מ ע"א): "לית רעותא דקב"ה דיחוב בר נש ועל חוביה יקריב קרבן, אלא קרבן דאיהו בלי חובה" וכו'].

והיינו נמי דאמר קרא **ועולתך** ידשנה סלה (תהלים כ' ד') ופירושו "יקבלם **ברצון** כעולות מחים", וכדכתב רש"י ז"ל (שם), ועוד שם (ס"ו י"ג) אבוא ביתך בעולות וגו' עולות מחים אעלה לך, ועיין בזה בדברי הרמב"ן ז"ל בביאורו לתורה במדבר (כ"ב מ"א), ודברים (כ"ג כ"ג), וכן אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל (תהלים נ"א כ"א) דהיינו עולות הבאות בלא חטא, כמו שכתב במצודות שם ודוק.

ובזה הייתי רגיל לפרש זה רבות בשנים (שנת תשכ"ח בהיותי לומד בישיבת "תושיה" תפרח) נוסח התפילה דמוסף ראש חודש: "מזבח חדש בציון תכין ועולת ראש נעלה עליו ושעיר עזים נעשה ברצון" וכו', דמאי האי דדוקא בשעיר ראש חודש הדגישו ז"ל ענין הרצון שנעשהו **ברצון**, והלא דבר הוא.

וביארתני בס"ד על פי מאמרם העמוק והנורא במסכת שבועות (ט' א') וחולין (ס' ב'): "חזייה [קב"ה] דלא קא מיתבא דעתה [דירח], אמר הקב"ה הביאו כפרה עלי שמיעטתי את

הירח, והיינו דאמר רבי שמעון בן לקיש מה נשתנה שעיר של ראש חדש שנאמר בו לה', אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה על שמיעטתי את הירח ע"ש.

אבל לעתיד לבוא שיתבטל קיטרוג הלבנה, ואור הלבנה יהיה כאור החמה, ועיין בזה בספר הפרדס, אזי השעיר שיביאו בראש חודש לא לכפרה יבוא אלא לרצון, והיינו "מזבח חדש בציון תכין וכו' ואז שעיר עזים נעשה **ברצון**", וכאשר ביארנו דכל קרבן שלא בא על ענין חטא ואינו לכפרה, לרצון מיקרי וכו"ל ודוק היטב.

ויתכן לפרש באופן נוסף מהו ענין "תכנת שבת רצית קרבנתיה", וקשה אטו שאר קרבנות המועדים אינו רוצה, בהקדם דברי הפירוש המיוחס לרבינו הרא"ש ז"ל במדבר (כ"ח ט) שכתב: "שבת חביבה על השי"ת יותר מכל המועדים", ולכן גם קרבנותיה רצויים יותר משאר קרבנות המועדים, ועיין זכאים (צ"א רע"א): "אטו שבת למוספין אהני לתמידין לא אהני בתמיה, ופירש רש"י ז"ל: "כיון דהאידינא בשבת קרבי אף הם שם שבת עליהם", דוק ועיין.

אמר הצעיר יעקב חיים סופר נר"ו: לעיל כתבתי לבאר בנוסח "תכנת שבת רצית קרבנתיה", הנה ראיתי כעת בדברי רבינו יעקב בעל הטורים (או"ח סימן רפ"ו) שכתב: "נוהגין [בתפילת מוסף דשבת קודש] בספרד לומר "ולמשה צינת", ובאשכנז נוהגים אומרים "תכנת שבת" וכו', רצית קרבנתיה, בשביל שצריכין לחלל עליו את השבת תקנו לומר רצית קרבנתיה, פירוש אף על פי שיש בה חילול שבת רצית בהם" עכ"ל.

ובעניותי איני מבין היטב מה חילול שבת יש כאן, והלא הפה שאסר לחלל שבת, הוא הפה הקדוש שהתיר ופקד להקריב בשבת, ומה שייך כאן לומר שיש חילול שבת, ומבואר ביומא מ"ו (א' וב') דשבת הותרה אצל קרבנות ע"ש, וכן הוא בביאור הגר"א יו"ד (סימן רס"ו אות כ"ה) ולגרי"ש נתנוון ז"ל בספרו יד שאול יו"ד שם, ובספרו שו"ת שואל ומשיב מהדורה קמא (ח"ג סימן קנ"ג), ע"ש. [ועוד עיין שם בשואל ומשיב מהדורה תנינא (ח"ב סימן ט"ו), ומהדורה תליתאה (ח"א סימן תל"ג, וח"ג סימן ס"ח), ושו"ת בית הלוי ח"א (סימן ל"ח), ושו"ת עין יצחק (סימן ט"ו), ובספר תהלה לדוד ח"ב (סימן צ"ד), ושו"ת מהרש"ם ח"ה (סימן ל"ה דל"ג ע"ד), ושם (סימן ל"ו ד"ה ויש לי), ושם ח"ח (סימן מ"ט) ובספרו דעת תורה או"ח (סימן שכ"ח ס"ד), ושו"ת חקל יצחק (סימן כ"א), ובספר שלחן מלכים על קיצור שלחן ערוך (דף ע"ה ע"ב) ואכמ"ל].

ותו לפי טעם זה שכתב רבינו הטור ז"ל עדיין אינו מובן מה המיוחד בקרבן מוסף דשבת, והלא בכל הקרבנות הן דימים טובים וימים נוראים כן הוא, ומאי האי דקאמר תכנת שבת רצית קרבנתיה **דשבת** דייקא, וצ"ב.

ומרן ז"ל בבית יוסף שם כתב: "כתב בספר שבלי הלקט (סימן פ"ב ד"ל ע"ב) רצית קרבנתיה, בכל הקרבנות כתיב ושעיר לכפר ובקרבן שבת לא כתיב שעיר לכך סדרו לומר רצית קרבנתיה שהם קרבנות [רצון כצ"ל] שהם אינם צריכים כפרה" עכ"ל.

הרי שעיקר הדברים שכתבנו בס"ד בביאור נוסח "רצית קרבנתיה", כבר מבואר בספר שבלי הלקט, ועוד העירוני שבסידור אוצר התפילות הביא שכן כתבו עוד מרבתינו הראשונים ז"ל, ואינו תחת ידי כעת, גם מצאתי לגאון מווערבוני זצוק"ל הי"ד בספר שיח יצחק ח"א (מאמרי

שבת דקע"ז ע"ב) כתב כן וציין שהאריך בספר ברכי יוסף (סימן רפ"ג) ע"ש, ונתתי הודאה שזכיתי לדעתם הרמה, כן יעזרנו השי"ת לכוין לאמת תמיד אנס"ו.

ומה שכתבתי לבאר נוסח תפילת דמוסף ראש חודש הוא ממה שכתבתי לפני רבות בשנים (שנת תשכ"ח), ועכשיו העירני הרה"ג רבי עוזיאל כהן שליט"א משגיח דיישיבתנו הק' "תורת יעקב" שבסידור אוצר התפילות הביא כן משם מהרי"ט אלגאזי ז"ל בספר שלמי חגיגה ע"ש. [ואינו לפני נראה שצריך לומר מהר"י אלגאזי והוא אביו של מהרי"ט אלגאזי ז"ל].

וגם אני מצאתי בסידור החיד"א ז"ל למוסף דרש חודש שהביא שכן כתב הגאון מהר"י זאבי ז"ל רבה של חברון בעל אורים גדולים הובא בפתח עינים שבועות (ט' א') ע"ש.

ודע דמה שכתב רבינו הטור ז"ל שמנהג בני ספרד לומר "ולמשה צוית" נכון הוא וכן נוסח הרמב"ם "ולמשה צוית", והמנהג הפשוט בספרד היה לומר נוסח "ולמשה צוית", כמפורש בדברי רבי דוד אבודרהם ז"ל: "במוסף אומר "ולמשה צוית", ורב עמרם ורב סעדיה התחילו תפילה זו ב"תכנת שבת", ולפי שאין מנהגנו לומר "תכנת שבת" לא רציתי להאריך בפירושה", וכבר כתב כן בספר המנהיג (הלכות שבת דף קס"א ועיין בהערות שם וש"נ) שכן המנהג בספרד לומר "ולמשה צוית" עיין שם.

ואין ספק כי גם מרן ז"ל התפלל בנוסח זה של "ולמשה צוית", וכמנהג ארץ ספרד, והוא מוכרח משתקת מרן ז"ל לדברי הטור דבספרד אומרים "ולמשה צוית", כי אם נשתנה המנהג והתחילו לומר "תכנת שבת", בודאי היה מרן ז"ל מעיר על זה, כמנהגו בהרבה מקומות כשהטור מביא ומעיד על מנהג ספרד, והמנהג בזמן מרן ז"ל נשתנה, אזי מרן ז"ל מעורר על דא, ולמשל תראה בספר הטור (סימן נ"א), ששם רבינו הטור ז"ל כתב: "ובספרד נוהגים לכפול" וכו', ומרן בבית יוסף שם (ר"ה ובספרד) כתב: "זה היה בזמנו [של רבינו הטור] אבל עכשיו לא נהגו לכפול" וכו', ועוד עיין לו עוד בבית יוסף (סימן תפ"ז ד"ה וימ"ש רבינו נסים), ועוד, וז"ב.

ובעת מצאתי להדיא לרבינו הגאון החבי"ב ז"ל בספרו שיירי כנסת הגדולה או"ח (סימן רצ"ב הגב"י אות א' דנ"ב ע"ב) שכתב כן שכל שמרן ז"ל הביא פוסק שכותב שכן נוהגים, ומרן לא העיר עליו שאנחנו אין נוהגים כך, שמע מינה שגם בזמן מרן נהגו כך ע"ש, והיינו כדכתיבנא בס"ד.

אבל משזרח אורו הגדול של רבינו האריז"ל, והוא גילה ואמר שצריך להתפלל בנוסח "תכנת שבת" דבני אשכנז, מאז שינו בני ספרד מנהגם הקדום, ועזבו ונטשו בני ספרד נוסח "ולמשה צוית", ועברו והתחילו כולם בכל קהלותיהם ובכל מקומות מושבותיהם בלא יוצא מן הכלל, לומר כבני אשכנז נוסח "תכנת שבת", והיום אין אף לא אחד מבני ספרד שאומר "ולמשה צוית", (זולת חלק מבני תימן יצ"ו), כי כן קבע רבינו האריז"ל.

וזו לשון מו"ז הגאון ז"ל בספרו כף החיים (סימן רפ"ו אות א'): "כתב רבינו האריז"ל בשער הכוונות שצריך לומר "תכנת שבת" כמנהג בני אשכנז, וכו', וכן נוהגים עתה גם בני ספרד לומר "תכנת שבת", משום שכן הזהיר רבינו האריז"ל ונתן טעם בסוד" ע"כ, והגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו כף החיים (סימן כ"ח אות ס"ג) כתב דאפילו אם בבית הכנסת שלו אומרים "ולמשה צוית",

הוא יאמר בתפילת לחש "תכנת שבת", וכן נהג הוא עצמו הלכה למעשה, וכאשר העיד על עצמו בספרו שו"ת לב חיים ח"ב (סימן ט' ד"ז ע"ג), ובספרו רוח חיים או"ח (סימן רפ"ו אות ב') כתב שאפילו שבכית הכנסת שלו (ק"ק "אורחים") אומרים "ולמשה ציות", הוא אומר בתפילת מוסף דלחש נוסח "תכנת שבת" ע"ש.

והיינו טעמא דקיימא לן שהלכה כרבינו האריז"ל לעולם וכנודע, ואפילו כשהוא חלוק על מרן ז"ל, הלכה כרבינו האריז"ל וכוותיה עבדינן, כי לא קבלנו הוראות מרן ז"ל נגד האריז"ל, וכך היה המנהג פשוט ומסורת ההוראה הנהוגה בבית ישראל מקדמת דנא, מזמן שהאיר אורו הגדול של רבינו האריז"ל, להורות לכל כדברי האריז"ל, וכך היה מנהג ארץ ישראל לפסוק כהאריז"ל נגד מרן, כאשר העיד מו"ז הגאון ז"ל בכף החיים (סימן כ"ה סוף ע"ה) שהמנהג לעשות כרבינו האריז"ל אף שמרן ז"ל כתב איפכא עש"ב, וכן העיד הגאון המובהק מטבריה רבי יעקב זריהן ז"ל בספרו שו"ת ביכורי יעקב יו"ד (סימן י"ט דפ"ג ע"ב): "כל מנהגינו הוא על פי רבינו האריז"ל הקדוש גם כשהוא נגד מרן ז"ל וכמו שכתב החיד"א", והרי הוא כמבואר.

ובזאת ממש ראיתי שכתב והעיד הגאון המובהק דכל רז לא אניס ליה ובפרט בעניני המנהגים, מר ניהו רבה רבי חיים סתהון ז"ל בספרו היקר ארץ חיים או"ח (סימן מ"ו ס"ח): "מנהג ארץ ישראל ללכת אחר הכרעת רבינו האריז"ל אפילו נגד פסק מרן ז"ל" ע"ש, הרי שגם הוא מעיד בגדלו שכך נתפשט המנהג בארץ ישראל לעשות כרבינו האריז"ל נגד פסק מרן ז"ל, וכבר הארכתי בזה במקומות הרבה בחיבורי, ועיין בכל הנסמך בחיבורי שלום יעקב (סימן א' וסימן ב' וסימן ו' אות ו'), ובחיבורי זכרון משה ח"א (סימן א' דף כ') ע"ש.

ושם בחיבורי שלום יעקב הארכתי להראות מפי סופרים וספרים שדברות רבינו האריז"ל פסקיו והכרעותיו נאמרו לכל אדם, ולא כטוענים שלא נאמרו דבריו ז"ל אלא למצניעיהם המכוונים דוקא, דליתא להא, וכולם בכלל, ואף אם אינו יודע טעמא דח"ן דגניזא ביה, וחכמת האמת עדיין עלומה ממנו, מכל מקום יעשה ויעשה כאשר פקד רבינו האריז"ל, עיין שם שהארכנו בס"ד, ועיין גם בחיבורי זכרון משה (סימן י"ג) וצורף לכאן. [ועיין בחיבורי הנכחי לקמן (סימן קצ"ט אות ב') ע"ש].

וצ"א וראה דברות חד מן קמאי אשר משאתו יגורו אליהם הוא רבינו ישראל איסרלין בעל תרומת הדשן ז"ל שכה לימד דעת את העם ואמר: "בשם הרוקח צריך להגביה הכוס בליל הסדר באומרו והיא שעמדה לנו עד והקב"ה מצילנו מידם, ויראה שכיון לסוד כוס ישועות אשא, כי בעל סוד היה בעל הרוקח, ואמר לי [בעל תרומת הדשן] ז"ל כל אדם צריך להגביה הכוס באומרו והיא שעמדה וכו', אף על פי שאינו יודע הסוד, ויכוין למה שכיון בעל הרוקח" עכ"ל, וכאשר כתב כל זאת תלמידו רבי יוסף ברבי משה ז"ל בספר לקט יושר (או"ח דף פ"ד, ודף צ"א) ודון מינה לגדון דידן, ועוד עיין שם בשלום יעקב, וזה ברור.

ג. בענין מנחת הנסכים בקרבן ראש חודש

במדרב (כ"ח י"א): "ובראשי חדשיכם תקריבו עליה לה', פרים בני בקר שנים, ואיל אחד, כבשים בני שנה שבעה תמימים, ושלושה עשרונים סלת מנחה בלולה בשמן לפר האחד, ושני

עשרונים סלת מנחה בלולה בשמן לאיל האחד, ועשרון עשרון סלת מנחה בלולה בשמן לכבש האחד, עולה ריח ניחח אשה לה', ונסכיהם חצי ההין יהיה לפר, ושלישת ההין לאיל, ורביעית ההין לכבש יין, זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה, ושעיר עזים אחד לחטאת לה' על עלת התמיד יעשה ונסכו".

ובם"ד נתעוררתי להבין, רבותינו אנשי כנסת הגדולה שהם סדרו וערכו לנו נוסח התפילות כאומרם במסכת ברכות (ל"ג א' וב') ומגילה (כ"ה א') וכן הוא ברמב"ם הלכות תפילה (פרק א'), מדוע קבעו בתפילת מוסף דראש חודש נוסח זה: "ובראשי חדשיכם תקריבו עולה לה', פרים בני בקר שנים, ואיל אחד, כבשים בני שנה שבעה תמימים, ומנחתם ונסכיהם כמדובר, שלשה עשרונים לפר, ושני עשרונים לאיל, ועשרון לכבש, ויין כנסכו, ושעיר לכפר, ושני תמידים כהלכתם".

הרי כשמדברים על מנחת הנסכים של קרבן העולה המורכבת מסלת ויין, מסדרי התפילה פירטו הדברים באר היטב ואמרו במפורש: שלשה עשרונים לפר, ושני עשרונים לאיל. ועשרון לכבש כנ"ל, אבל כשבאו לענין נסכי היין, שהם החלק השני במנחת הנסכים, קצרו ורק אמרו "ויין כנסכו", ולכאורה אחר שבסולת פרטו וביארו הדברים היטב כנ"ל, אזי היה להם לפרש ולפרש גם ביין ולומר חצי ההין יהיה לפר, ושלישת ההין לאיל, ורביעית ההין לכבש יין, ולא לומר בקצרה ויין כנסכו, ואם באו לקצר ביין, אזי גם בסולת היו צריכים לקצר, ורק לומר ומנחתם ונסכיהם כמדובר ותו לא מידי, ועיין.

עוד יש לדקדק ולהבין מדוע כאשר התורה כתבה, ואחריהם אנשי כנסת הגדולה בנוסח התפילה, את קרבן הפר וקרבן האיל היא לא פירטה את גיל הקרבן, וכתבה סתם פרים בני בקר ואיל אחד, מה שאין כן גבי קרבן הכבשים פירטה ואמרה את הגיל שלהם כבשים בני שנה, ומאי שנא, ועיין.

תדפיס מספר שנות חיים כת"י - ענייני אריכות ימים

סימן קסו

ציצית

א.

מצות ציצית גורמת להאריך ימים, וכמו שאמרו רז"ל והביא הדברים הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו עיני כל חי ברכות (ט"ז ב' ד"ד ע"א), וגם בספרו זכירה לחיים ח"ב (פרשת בראשית ד"ג ע"ב ד"ה הנה) ע"ש, ובספרו ברכת מועדין לחיים ח"ב (דרוש שביעי לפרשת זכור דק"ג ע"ג) כתב שציצית מאריכה ימים ע"ש, וכן כתב בנו בספרו יפה ללב ח"א (סימן כ"ד אות י"ז דנ"ג ע"א) ובהשמטות הספר (דקפ"א ע"ב) ע"ש.

והגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו זכירה לחיים שם כתב: "כשמקיים מצות ציצית זוכה לאריכות ימים, שהרי תשעים ותשעה מתים בגלל עין הרע, כאומרם בבא מציעא (ק"ז ב'), והרי על ידי ציצית ניצול מעין הרע עיין בספר ברך את אברהם (פרשת כי תצא) עכ"ל.

ול"י נראה דטעמא דמילתא שמצות ציצית מאריכה ימים, כי ציצית היא בחינת שכינה כאומרם במסכת מנחות (מ"ג א') שכל הזרזו במצוות ציצית זוכה ומקבל פני שכינה ועיין רש"י סוטה (י"ז א'), ועיין לרמ"ק ז"ל בספר הפרדס (שער כ"ג פ"ח ערך ציצית), וציצית גורמת השראת השכינה כמו שכתב בספר של"ה מסכת יומא (דרך חיים אות קצ"ב) ע"ש, וקיימא לן כל שמדובק לשכינה זוכה לחיים וכמבואר בארוכה בפתיחה לחיבורי הנכחי, ודוק.

ב.

שבת (ק"ח ב'): "אמר ליה רב יוסף לרב יוסף בריה דרבה, אבוך [רבה] במאי זהיר טפי. אמר ליה בציצית, יומא חד הוה קא סליק בדרגא, איפסיק ליה חוטא ולא נחית ואתא כמה דלא רמיה".

וכתב בספר שפת אמת שם: "ונראה לפרש דההוא מעשה היה שנפסק לו לרבה חוט אחד באופן שעדיין כשר הוא שנשאר עוד שבעה חוטיין, ולמצוה מן המובחר חשש ולא נחית מדרגא כל כמה דלא רמי שמונה חוטיין". ולדבריו מצאנו מקור נפתח למה שכתב הגאון בעל אשל אברהם מבוטשאטש ז"ל או"ח (סימן י"ג) שמי שנקרע לו חוט מהציצית עם שהיא כשרה יש לו להחליף הציצית עש"ב, ועיין בזה בשו"ת שבט הקהתי ח"ד (סימן ה' וסימן ח') ע"ש].

ולא נתבאר היטב טעם הדבר, ופשר הזהירות הגדולה של האמורא רבה, במצות ציצית כנ"ל.

וי"ש לומר שהרי האמורא רבה היה מבית עלי, שנגזר עליהם שימותו בחורים כמפורש בראש השנה (י"ח א'). [ועיקר הגירסה שם "רבה" אתא מבית עלי, ולא "רבא", כמו שהראיתי מפי סופרים וספרים בחיבורי מנוחת שלום חי"א (סימן מ"ד) עיין שם].

והנה סגולת מצות ציצית להאריך ימים, וכמו שאמרו רז"ל, והביא הדברים הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו עיני כל חי ברכות

לציצית המצילה מן העריות. ובזכות אם מחוט ועד שרוך נעל שלא חמד ממון אחרים, זכה לשכר שני הנמשך מחוט של ציצית והוא ההצלה מן העניות" עכ"ל.

וי"ש מקום לומר דמהאי טעמא היה רבה זהיר במצות ציצית, שינצל מן העניות שאינה מנחת ונותנת לאדם ללמוד תורה כדבעי, כאומרם בירושלמי תרומות (פ"ח ה"ד דמ"ז ע"ב) שכל האברים תלויים בלב והלב תלוי בכיס ע"ש, ותנן במסכת אבות (פ"ד מכ"א) אם אין קמח אין תורה ודוק.

ובזה אני מסביר לעצמי הא דאמרו בגיטין (ל"ז ב') בעובדא דרב אבא בר מרתא שפרע חובו לרבה בשביעית, ורבה אמר לו משמט אני, ואבא מר מרתא לקח המעות והלך, ו"אתא אביי אשכחיה לרבה דהוה עציב, אמר ליה אמאי עציב מר. אמר ליה הכי הוה מעשה", ואביי הלך לאבא בר מרתא ואמר לו שיחזיר החוב לרבה והחזיר לו ע"ש. דרבה היה עצב בגלל שהיה צריך למעות בגלל עניותו הגדולה וכנ"ל ודוק.

ובאופן נוסף יש להסביר דשם במסכת מועד קטן אמרו "בי רבה שיתין תיכלי", רח"ל, הרי שרבה קבר מבניו ובניו רח"ל, ועיין שם בתוספות ובספר בן יהודע, והרי כבר אמרו במסכת שבת (ל"ב ב') שמי שזוהר במצות ציצית אין בניו הקטנים מתים ע"ש ודוק. [נדפס לראשונה בחיבורי עדות ביעקב ח"א (סימן כ)].

(ט"ז ב' ד"ד ע"א), וכנ"ל אות א' עש"ב. [וידוע שרבינו הגדול מהרש"ל ז"ל בביאורו לסמ"ג כתב שלא לחתוך חוטי הציצית בסכין ברזל שנאמר לא תניף עליהם ברזל, ועיין למו"ז הגאון ז"ל בספר כף החיים (סימן י"א אות י"ז), והקשו על מהרש"ל ז"ל שהרי בציצית לא נזכר אריכות ימים, אבל להנ"ל ניחא ודוק].

והיינו טעמא דהאמורא רבה היה זהיר מאוד במצות ציצית המאריכה ימים, ואותה היה צריך ואותה היה מבקש.

ויתכן ואפשר שיובן באופן נוסף, והוא עם אומרם במועד קטן (כ"ה ב') על גודל עניותו העצומה של רבה, דאפילו נהמא דשערי לא הוי ליה ולאנשי ביתיה ע"ש. וגודל יסורי העניות רח"ל אין לתאר, ודי לנו מאמר רו"ל במדרש שמות רבה (פל"א סי"ב): "אמר לו הקב"ה לאיוב מה אתה רוצה עניות או יסורין, אמר לו איוב ריבון העולם מקבל אני עלי כל יסורין שבעולם - ולא עניות וכו', לכך קשה עניות מכל היסורים", ובעניות מתכפרים עונותיו של אדם יותר מכל היסורים, כדכתב בבן יהודע חגיגה (ט' ב'), ועיין עירובין (מ"א ב') שעל ידי דקדוקי עניות אינו רואה פני גיהנם, ובבבא בתרא (קט"ז א') אמרו שקשה עניות יותר מחמישים מכות ודוק.

והנה כבר לימדנו הרב כלי יקר ז"ל בראשית (ט' כ"ג): "הציצית מצילה משני דברים, מן חטא עריות ומן העניות, וזכו ישראל לשני דברים אלו בזכות שני דברים, כי בזכות ויקח שם ויפת את השמלה לכסות ערות אביהם, וזו

סימן קסח.

צניעות

כדכתב להדיא בספר כלי יקר בראשית (כ"ד א') שכן טוב מוסיף חיים להוריו ע"ש ודוק.

ועיין נדה (ט"ז ב'): "אסור לאדם לשמש מיטתו ביום שנאמר בזה דרכיו ימות", ופירש רש"י ז"ל בשבת (פ"ו סע"א): "אין משמשין ביום דכתיב ובזה דרכיו ימות דבעי **צניעותא**".
 ושמע מינה דכשיש צניעות אין מיתה.

ויש לומר בטעמא דמילתא שהרי כל שיש צניעות יש השראת שכניה, כמפורש בבבא בתרא (ס' א'): "וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו, מה ראה ראה שאין פתחי אהליהם מכוונין זה לזה [צניעות], אמר ראויין הללו שתשרה עליהם **שכינה**", ובספר הזהר הקדוש ח"א (דס"ח ע"ב): "כתיב וירא את ישראל שוכן לשבטיו, חמא **דשכינתא חפיא עלייהו ורביעא עלייהו**, מתתקנא בתריסר שבטין תחותה, ולא יכיל לשלטא עלייהו עיניה", ועיין בהגהות ניצוצי זהר שם, וכשישראל פרוצין בעריות ואביזרה מסתלקת שכינה מביניהם וכמפורש באבות דרבי נתן (פל"ד ה"ד), ובמדרש במדבר רבה (פ"ז ס"ט), ועיין בזה בספר כלי יקר במדבר (ה' ב') ע"ש.

והוא מקרא מלא בספר דברים (כ"ג ט"ו): "והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחרריך", ותרגם בתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל שם: "ותהי אתר משריתכון קדישא, ולא יחמי בכון קלנא דמדעם, דלא יסלק שכינתיה מביניכון", ורבינו בחיי ז"ל בביאורו לתורה ויקרא (י"א מ"ג) כתב: "לפי שהשכינה מסתלקת ממקום הטומאה והחטא, וכענין שכתוב כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך וגו', ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחרריך", ועיין

א.

כתב הגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל בספרו קול החיים (פרק ו' אות נ"ג) בדברים שאדם זוכה בגללם לאריכות ימים: "מי שאשתו צנועה ביותר". וצויין מקורו לגיטין (צ' ב') ע"ש.

ומצאתי למהרח"ו ז"ל בספר עץ הדעת טוב ח"ב (משלי ל"א דף ר"ד) שכתב: "ונמצא כי צניעותה של קמחית גרמה לה להיות לה בנים, וגם שיהיו כולם כשרים והגונים, וכיון שהאשה הזאת היתה צופיה הליכות ביתה, איך הולכת בביתה בצניעות גדולה, לכן קמו בניה ויאשרוה, כי בזכותה הם בנים כשרים והגונים, **ומאריכים ימים**" עכ"ל.

ולענ"ד להוסיף בה דברים בס"ד, דהמעייין בספר זהר הקדוש ח"ג (דקכ"ה ע"ב) יראה שעל ידי **צניעות האשה** זוכה שתשרה השכינה בביתו, וכן מצאתי לגה"צ רבי הילל מקאלאמיה ז"ל בספרו שירי משכיל (כלל ה' סוף פרט ט' דט"ל ע"ב) שכתב כן להדיא שעל ידי צניעות הנשים שורה השכינה בביתו של אדם, עיין בדבריו הקדושים שבא לו בארוכה. ולפי המבואר אצלנו בפתיחה לחיבורי הנכחי שדיבוק בשכינה יוסיף חיים, מובנים הדברים היטב ודוק.

ועוד יש להוסיף שיש כאן מידה כנגד מידה, אחר שצניעות האם גורמת שיהיו לה בנים טובים והגונים ומאריכים ימים, כדכתב מהרח"ו ז"ל כנ"ל, יש לומר שהבנים הטובים וההגונים הללו מוסיפים חיים להוריהם,

ברכות (ס"ב ב'): "ואמר להרגך ותחס עליך, ואמר ואמרתי מיבעי ליה, וחסתי מיבעי ליה, אמר רבי אלעזר אמר לו דוד לשאל מן התורה בן הריגה אתה, שהרי רודף אתה, והתורה אמרה בא להרגך השכם להרגו, אלא צניעות שהיתה בך היא חסה עליך, ומאי היא דכתיב ויבוא אל גדרות הצאן על הדרך ושם מערה, ויבוא שאול להסך את רגליו, תנא גדר לפניו מן גדר, ומערה לפניו ממערה, להסך אמר רבי אלעזר מלמד שסך עצמו כסוכה".

ופירש רש"י ז"ל: "ואמר להרגך ותחס עליך, דוד אמר לשאול כן בצאתו מן המערה שנכנס בה לפנות, וכת דוד את כנף מעילו, ואמר להרגך הקב"ה התיר לי להרגך: צניעות שראיתי בך, שנכנס למערה בשביל הצנע, ואף שם נהג צניעות, כדמפרש ואזיל: שסך רגליו בבגדיו כסוכה".

הרי לנו בהדיא שאף על פי שלפי דין תורה היה מותר לדוד להרוג את שאול המלך ע"ה, מכל מקום שאול האריך ימים ולא נהרג אז מפני צניעות שהיתה בו כנ"ל, ושמע מינה שעל ידי צניעות מאריכים ימים ודוק.

וראיתי לרבינו ישראל אלנקווה ז"ל הי"ד בספרו מגורת המאור שהביא בהוספות דברים שמנו חכמים במנין (דף תק"פ): "בשלשה דברים מאריך אדם ימיו, המאריך בבית הכסא כו', וכל מי שהוא צנוע בבית הכסא, וניצול מן שלשה דברים קשים, מן הנחשים, ומן העקרבים, ומרוחות הרעות. **ויש אומרים אף מן המיתה**, שנאמר היום הזה ראו עיניך את אשר נתנך ה' וגו'" עכ"ל, והיינו כנ"ל.

ולדודי זקני ראש הגולה הגאון רבי יוסף חיים ז"ל, בספרו בן יהוידע ברכות שם

לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו תנופה חיים (פרשת וארא אות ט"ז, ופרשת בלק אות ל"א), ועיי' בספר יד אליהו ברכות (נ"ט ב'), ובחיבורי ויחי יעקב (שם), ובמה שכתבנו בס"ד בחיבורי הנכחי (ערך הליכה בדרכים, וערך ניבול פה), ע"ש.

ולבן צניעות שמשרה שכינה היא מארכת ימים, וכדכתב רבינו הגדול בעל חתם סופר ז"ל שמות (ד' ו' דל"ב סע"ב): "**בהשראת שכינה על אדם יוסיף ימים**, והארכתי בזה בפתיחה לחיבורי הנכחי, ודוק.

ובתב הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספר מועד לכל חי (סימן ט' אות כ"ז): "אתרא דעל כף ימא מותבה, אית לה עבירות נוספות משאר מקומות הנעשות באלו הימים שבין המצרים, מסיבת שהולכים אנשים ונשים בחורים וגם בתולות, לגלי הם לשוט במים, וכדי שלא לספר בגנות ישראל אשמרה לפי מחסום ולא אעלה על דל שפתי מרבות רעות הנעשות בעבור זה, ועל ממוני העיר ומרביצי התורה עליהם מוטל שיתנו דעתם על זה, וישימו אורבים ושומרים דיסובבו בכל לילה בתחילת הלילה, וגם לראש אשמורות, לבל יניחו לעבור אשה כלל שתלך לשפת הים באישון לילה, ואפילו האומרת שהיא חולנית לא יאמינו לה, כי החולי הוא מהיצר הרע, ולא תלך כי אם ביום ובעלה עמה, והמניח לאשתו שתלך לבדה בלתי בעלה עמה - סופו להיות עני, **וימות בחצי ימיו** רח"ל, ומי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב, הוא שלא יאמין לאשתו ואפילו שהיא בדוקה לו דכשרה וצנועה", ועיי' שם כל מוסרו הטוב היוצא מלב טהור זיע"א. וגם עיי' לו שם במועד לכל חי (סימן י"א אות כ"ז), ובספרו צוואה מחיים (אות כ"ט) וצ"ח לכאן.

ב.

משלי (י"א ב'): "ואת צנועים חכמה", ופירש החסיד רבינו יונה ז"ל הצניעות גורמת חכמה לבעליה", ואנן קיימא לן החכמה תחיה בעליה כמבואר בפתיחה לחיבורי הנכחי, לכך הנוהג בצניעות יזכה לחיים, ויש להאריך.

ראיתי שכתב: "צניעות שהיתה כך היא חסה עליך. יש לדעת מה שייכות יש לצניעות בענין הצלת שאול המלך ע"ה יותר משאר דברים טובים ומידות טובות שהיו בו", ועיין שם מה שכתב להסביר ודברי פי חכם חן, ולדרכינו אתי שפיר בפשיטות דאכן כח מידת צניעות להאריך ימים כנ"ל ודוק.

סימן קסט

צער גידול בנים

וכתב בספר כלי יקר בראשית (כ"ד א'): "האשה הטובה מוספת לבעלה חיים, כמו שאמר בספר קהלת (ט' ט) ראה חיים עם האשה, וגם הבן הטוב מוסיף חיים לאביו, כי כל המעמיד בן צדיק כאילו לא מת - קל וחומר בחייו". [ועיין בחיבורי הנכחי לעיל (ערך אשה טובה) ודוק].

כתב הגאון האדר"ת ז"ל בספרו עטרות אד"ר (פרשת משפטים דף קט"ז): "צער גידול בנים ל"א, מקצרים ימיו ושנותיו של אדם רח"ל".

ודע דאמרו חז"ל במדרש תנחומא (פרשת חיי שרה ס"ב): "מפני ארבעה דברים הזקנה קופצת על אדם, ואחד מהם מפני כעס בנים".

סימן קע

צער השכינה

העוונות, אין סיבה למיתה ויזכה לאורך ימים ושנות חיים, ועי' בפתיחה לחיבורי הנכחי ודוק. ועוד בה שהרי מי שנתכפרו עוונותיו, אז מתפלל תפילותיו בכוונה, כמו שכתב הרב ראשית חכמה (שער הקדושה פ"ז) כי כאשר עוונות האדם מתכפרים, בזה יבוא שאין לו בלבול מחשבות, לא בעת עוסקו בתורה, ולא בעת שמתפלל ע"ש, והביא דבריו הגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל בספרו כף החיים (סימן ג' אות ז'), ואנן קיימא לן שהמתפלל בכוונה יאריך ימים ויזכה לשנות חיים, וכמבואר מפי סופרים וספרים בחיבורי הנכחי לקמן ערך תפילה בכוונה ודוק.

הגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל בספרו מועד לכל חי (סימן י' סוף אות ס"ו) כתב בשם ספר קטורת המזבח: "המקונן על חרבן הבית מכפרים עוונותיו, וזוכה לאריכות ימים, ובניו לא ימותו בחייו, יראה זרע יאריך ימים".

ויש לפרש טעמו של דבר, לפי מה שכתב בספר ראשית חכמה, שכל המקונן ובוכה על חרבן בית המקדש שכינה שריית עליה ע"ש, והדבוק בשכינה יאריך ימים כאשר הארכנו בפתיחה לחיבורי זה.

ומה גם שמתכפרין עוונותיו כנ"ל, והרי לא הערוד ממית אלא החטא ממית (ברכות ל"ג א'), ואין מיתה בלא עון, וכאשר נתכפרו

סימן קעא

צרות העין

אותך מאסו, כי אותי מאסו ממלוך עליהם, וכל שכן אם יבקשו כבודם לכלימה או ישפילו. וכן אם יאהבון כבוד הרשעים ומשלם על עפר, כי אלה באמת שונאי השם, ואין רצונם בקיום עבודתו, ולא יחפצו בהדרת קדש יראתו, ואשר ירבו מאד עבדיו ויראיו, רח"ל ורח"ל, ועיין כזאת בספר פלא יועץ (ערך יתרון, וערך קנאה) ודוק.

ובחזן היטב לשונו הטהורה של רבינו יונה ז"ל שאינו מדבר על אנשים המוניים והדיוטות, אלא מדבר הוא על אנשים **מקיימי מצוות ונזהרים מכל עבירה הן במעשה והן בלשון**, והמבין הרבה יבין...

ומצאתי לרבינו אברהם סבע ז"ל, ממגורשי ספרד ופורטוגל, בספרו המופלא צרור המור ויקרא (י"ד ל"ד) שכתב: "נגעו הבתים באים על צרות העין, לפי שהיא חמורה מאד כמו לשון הרע, ולכן אמרו בסוטה (ל"ח ב') שאפילו העופות מכירין בצרי העין, שנאמר כי חנם מזורה הרשת בעיני כל בעל כנף, לפי שהוא חושב שכל העולם שלו, ובכח ידו עשהו, ולכן הוא להוט אחר החמדה והתאוה, וצרות העין בא מצד החמדה, והיא **אם לכל המחלות, ולכל העבירות, והרי הוא ככופר בעיקר**, כמו בעל לשון הרע שאומר מי אדון לנו, ולכן בעשרת הדברות שהם חמישה כנגד חמישה, אמר לא תחמוד כנגד כבוד את אביך, לפי שאינו מכבד את אביו ואינו מאכילו ואינו משקהו מצד החמדה, ומי שאינו מכבד לאביו, אינו מכבד את השי"ת לא בגופו ולא בממונו, והרי הוא ככופר בעיקר, אחר שחושב שהעולם שלו וביתו שלו.

אבות (פ"ב מ"א) תנן: "רבי יהושע אומר עין הרע, ויצר הרע, ושנאת הבריות מוציאין את האדם מן העולם".

ופירשו חז"ל במסכת אבות דרבי נתן (פ"טו ה"א): "עין הרע כיצד, שלא תהא עינו של אדם צר במשנתו של חבירו, מעשה באדם אחד שהיה עינו צרה במשנתו של חבירו, **נתקצרו חייו**, ונפטר והלך לו".

ויש להוסיף ממה שאמר רבי עקיבא במדרש קהלת רבה (פ"א ס"י): "רבי עקיבא אומר י"ב אלף תלמידים היו לי וכו', ולא מתו אלא מפני שהיתה **עיניהם צרה בתורה זה לזה**" ע"ש, ורבי עקיבא אזיל בשיטת רבו רבי יהושע ודוק.

ונודעים דבריו הנוראים של החסיד רבינו יונה ז"ל בספר שערי תשובה (ש"ג אות ק"ס): "ענין שונאי השם, נמצא לפעמים גם באנשים שהם עושים המצוה, ונזהרים מכל עבירה, במעשה ובלשון, אם נפשם רעה, ובקרב לבם יקשה להם, כאשר חבריהם עוסקים בתורה, וירע ביניהם בהיות בני אדם עובדים את ה' ויראים מלפניו, כאשר תאמר על האיש אשר לא יחפוץ שיכבדו בני אדם את המלך ושיעבדוהו, כי הוא שונא את המלך, כל שכן אם הוציאו מחשבתם אל הפועל, שהם מניאים את לב בני אדם מעסק התורה ומן המצות, כי הם שונאי ה'".

ובן האנשים אשר עינם צרה בכבוד תלמידים חכמים הישרים והצדיקים, ושונאים עטרת תפארתם, או ירע ללבם אם עדיהם תאתה ובאה ממשלת הדור, וכן כתוב (שמואל א' ח' ז) כי לא

נבל בלבו אין אלהים. לרמוז כי אחר שלא עשה טוב עם דוד ואנשיו, הרי הוא כופר ביחודו של עולם, וזהו אין עושה טוב אין גם אחד (שם פסוק ג). ועוד עיין בדברי הרב צרור המור שם (י"ג ט', וי"ד ל"ה), ודברים (ט"ו ט') ודוק.

ואם כן למי אשר כל אלו לו, וצרות העין חלקו, **"והיא אם לכל המחלות, ולכל העבירות, והרי הוא ככופר בעיקר,** ולכן הוא להוט אחר החמדה והתאוה, וצרות העין בא מצד החמדה", כלשון הרב צרור המור ז"ל, אריכות חיים וימים מנין, ומה גם דתנן דהתאוה מוציאה את האדם מן העולם ועיין בחיבורי הנכחי (ערך קנאה), ועיין בחיבורי ויחי יעקב (סימן כ"ז) שהארכתי בזה, ושם נתבאר דמרוחק הוא מהשכינה ומן החיים עיין שם וצרף לכאן.

וזה היה עון סדום וחברותיה. וכן עון ישראל, באומרם אלכה אחרי מאהבי נותני לחמי ומימי וגו', וזה שאמר והיא לא ידעה כי אנכי נתתי לה הדגן התירוש והיצהר, ואני הנותן ולא אחר, לכן אשוב ולקחתי דגני בעתו, בענין שיכירו כי אני הנותן ולא אחר.

ובן זה היה עון נבל הכרמלי, שנגפו ה' בעשרה ימים. לא על דוד בלבד, אלא לפי שהיה צר עין, וכפר בעיקר, וחשב שהכל שלו ולא מיד ה', ולכן אמר מי דוד ומי בן ישי וגו', ולקחתי את לחמי ואת מימי ואת טבחתי אשר טבחתי לגוזזי ונתתי לאנשים אשר לא ידעתי אי מזה המה. הנה בזה הורה על רשעתו, כי בצרת עינו ובנבלותו היה חושב שהיה לחמו ומימי, וכחו ועוצם ידו עשה לו את החיל הזה, ולכן אמר ולקחתי את לחמי, ולא אמר את הלחם. ועליו נאמר בספר תהלים (י"ד א') אמר

סימן קעב

קבר ותכריכין

אחוזת קבר בחיים. רבי אברהם עזריאל זצ"ל עשה מתנה לבנו וכלתו ביום חתונתם והיא אחוזת קבר". ועיין בחיבורי הנכחי (ערך צוואה) ומה שהבאתי שם מדברי הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל וצרף לכאן ודוק.

ובספר תשובות והנהגות ח"א (סימן תשי"ג) נשאל אם יש לקנות מקום הקבר בקנין כדין, או מספיק ברשות מהחברא קדישא, והשיב: "בתשובות חתם סופר יו"ד (סימן ש"ל) כתב שצריך לקנות מקום הקבורה שיהיה שלו, וכמבואר בבבא בתרא (ק"ב א') דגנאי הוא לצדיק להיות קבור בקבר שאינו שלו ע"ש.

הקונה לעצמו קבר בחיים חיותו, וכן המכין תכריכין לעצמו, זו סגולה לאריכות ימים - כן כתב בצוואה של הגאון כלי חמדה ז"ל נדפסה בספר כלי חמדה (בראש חלק המילואים) עיין שם, וכיוצא בזה אמר רבינו הגדול מופת הדור בעל קהלות יעקב זצ"ל "שכתוב בספרים שסגולה לאריכות ימים לקנות קבר בחיים והיכן כתוב איני יודע", הובא בספר ארחות רבינו ח"ד (דף ק"ח אות ל"ח) ע"ש. **ובני** בכורי הרה"ג חו"ב רבי אברהם אליעזר שליט"א הראני בקונטרס כוכבי בוקר (דף מ"ד אות ט"ל ירושלים תשמ"ה) משם הגה"צ רבי יוסף עדס זצ"ל: "סגולה לאריכות ימים רכישת

שוהי סגולה לאריכות ימים, אבל לא מצאתי מקור לזה.

ובכל אופן כדאי המקום קודם הקבורה ואם לא קנו קודם ימהרו כפי האפשר ועל כל פנים יבקשו שטר מקנה אחרי ששילמו קצת על החשבון ויציינו דהוי קנינו של הנפטר מיד מתהום עד רקיע ולכל דבר בכל אופן והמחיר רק התחייבות.

ובשנפטר מרן הגריז"ס זצ"ל הגאב"ד דבריסק, מיהרו בניו קודם הקבורה לקנות הקרקע בקנינים כדין, כולל קנין סודר, והיינו לאחר שקבעו המחיר ושילמו במקצת כנ"ל.

ועם שיש המלמדים זכות על שהיום אין נוהרין בזה כל כך, מטעם שכיום מקומות הקברים שייכים לחברא קדישא שהם נציגי ציבור בית ישראל, ויש לכל אחד כבר איזה זכות מכח הציבור [עיי' רמב"ם הלכות תמורה (פ"א ה"א) שבקרבן ציבור יחיד מימר שמכח הציבור יש לו קנין] מכל מקום ראוי שתהא רכושו ממש דווקא, וכן נהגו המדקדקין שיהא הקבר קנוי למת בקנין גמור וכמו שכתבנו עכ"ל.

ודע כי בספר חסידים (סימן ת"ג) כתוב: "אחד ציוה לקברו בבית הקברות קצת רחוק משאר המתים לקוברו לבד, ובקירוב זמן קברו מזרעו סביבותיו שמתו זה אחר זה" עכ"ל רח"ל. [הלשון מוגה על פי ספר חסידים (סימן תתשל"ח דפוס ברלין), ועיי' בחיבורי אמרי יעקב על ספר חסידים שם (דל"ה ע"א)].

ועל פי סוד יש בזה גם תיקון נפלא, שבקבר שלו ממש נמנעים לפעמים רוחות רעות וכדומה ליכנס להזיקו, ועיין משנה למלך הלכות שמיטה ויובל (פ"א ה"א) שאפילו נקבר ברשות, גנאי הוא רק צריך שתהא שלו ממש בקנין גמור לעולם, ולפי זה אם לא קנה מקום מחיים בקנין כסף ושטר כדין עוד לפני הקבורה צריך שהיורשים ידרשו מחברא קדישא שטר רשמי שפלוני קנה מקום פלוני מסויים במיצריה במחיר פלוני עבור הנפטר ושילם מקצת ונעשה בזה של הנפטר לגמרי, ויש להדר גם בקנין חליפין וזהו טובה גדולה לנפטר.

ובחברא קדישא כאן קוברים בנתינת רשות, ולפני הקמת מצבה דורשים כפי השגת ידו וטוענים שהכסף לצדקה, ולפי דרכינו צריכים קנין גמור על המקום כדין, וכן ראיתי בארץ הקודש שהמדקדקין מקפידים מאד בכך לקנות כדין עוד לפני הקבורה, וטוב הדבר לקנות מקום כשהוא עוד חי, **ולפי ששמענו זהו גם סגולה לאריכות ימים**, ורק יש לזהר לקנות בקנין עם אמה על אמה סביב ולסיים המקום שקונה במיצריה היטב ולרשום כדין תורה וכדינא דמלכותא ששייך לקונה, ועיין מה שכתבתי בזה בח"ב (סימן תר"ד) עכ"ל.

עוד כתב שם בתשובות ונהגות ח"ד (סימן ע"ד ר"פ ג דש"ט ע"ב): "ועיין בפרקי רבי אליעזר שאברהם שילם על מערת המכפלה שתהא שלו לאחוזת עולם, וטוב שיקנה כל אחד מחיים שאז ממונו וזכיתו ברורה ולחלוטין, ובירושלים עיה"ק ת"ו **שמעתי**

סימן קעג

קדושה

כתב בספר כתב סופר ויקרא (י"ט ב'):
 "קדושים תהיו. במדרש ויקרא רבה
 (פכ"ד ס"ג) הדא הוא דכתיב ישלח עזרך מקודש.
 ונראה לי לפרש על פי מה שכתב רבינו בחיי
 [ר"פ כי תשא] יראת ה' תוסיף ימים
 וכו', כי לפי הטבע הירא ה' וכובש תאותיו לא
 יאריך ימים, ומי שחי חיי נחת כרצונו יאריך

ימים, אבל שומר מצוה לא ידע דבר רע
 ואחרית רשעים נכרתה.
 והנה הקדושה שמקדש עצמו במותר לו ואוכל
 מעט מזעיר מאין יבא כחו ובריאותו,
 אלא שהקדושה עצמה מוספת לו כח ועצמה,
 וזהו שאמר ישלח עזרך מקודש, מקדושה
 עצמה, ודפח"ח.

חידושי סוגיות

(יומא פ"א א', פ"ג א')

א. בענין דבי רבי ישמעאל תנא אזהרה לעינוי דיום הכיפורים

[שובי השולמות ח"ח סי' א]

אלול תש"נ.

הוא כך, דאם אמרו "תנא דבי רבי ישמעאל", היינו שזאת סברת רבי ישמעאל עצמו, וכך דעתו שלו, אבל כשאמרו "דבי רבי ישמעאל תנא", היינו שבבית מדרשו של רבי ישמעאל שנו כך ודעתם ככה, אבל אין זאת אומרת שכך דעתו העצמית והאישית של רבי ישמעאל עצמו. [וכבר מצינו שבית מדרש דתנא, אינם סוברים כרבם, וכדכתבו רבותינו בעלי התוספות ז"ל כתובות (נ"ג א') עיין שם].

ובעת נעלם ממני ואיני זוכר מי בעל השמועה ובעל החילוק הנ"ל, ואחזיק טובה למי שיחזיר לי אבדתי. ועיין היטב הגהות מצפה איתן קידושין (כ"ו א') ובכל המצויין שם. [ועיין רש"י זבחים (נ"ג ב'), ושם (ק"ט ב'), ובחיבורי אות יעקב שעל ספר יחי ראובן (מערכת ח' אות ה') עיין שם].

ואם אכן שמועה זו דווקנית וחילוק זה אמיתי, אזי יש להסביר בזה היטב בס"ד סוגיא דתלמודא דילן וסוגיא דירושלמי, דכבר הבאנו לעיל דברי תלמודא דידן דקאמר: "דבי רבי ישמעאל תנא נאמר כאן עינוי ונאמר להלן עינוי, מה להלן לא ענש אלא אם כן הזהיר, אף כאן לא ענש אלא אם כן הזהיר", ומתבאר דעל פי מידת גזירה שוה נפקא ליה, וכנ"ל.

אבל לעומת זה בתלמוד ירושלמי יומא (פ"ח ח"ג) כן אמרו: "תני רבי ישמעאל והיתה

ויקרא (ט"ז כ"ז): "בחדש השביעי בעשור לחדש תענו את נפשתיכם וכל מלאכה לא תעשו האזרה והגר הגר בתוכם, כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, שבת שבתון היא לכם וענייתם את נפשתיכם חקת עולם".

יומא (פ"א ס"א) אזהרה לעינוי דיום הכיפורים מהיכא נפקא, וקא אמר תלמודא: "דבי רבי ישמעאל תנא נאמר כאן עינוי ונאמר להלן עינוי, מה להלן לא ענש אלא אם כן הזהיר, אף כאן לא ענש אלא אם כן הזהיר".

והנה המעיין בתלמוד ימצא שפעמים מובא "תנא דבי רבי ישמעאל", כמו בברכות (י"ט א', ול"ז ב', ונ"ז ב'), ופעמים מובא בתלמוד "דבי רבי ישמעאל תנא", כמו בשבת (פ"ד א', וק"ה א'), וכנזכר כאן ביומא וכנ"ל ועוד שם (ד' ב', וע"ד ב') ע"ש.

וצריך לדעת טעמם של רבותינו האמוראים הקדושים מסדרי התלמוד ע"ה שכל דבריהם נשקלו בשכ"ל הקודש וברוח הקודש אשר בקרבם, מדוע אכן סדרו וקבעו פעם לשון **תנא דבי רבי ישמעאל**, ופעמים אחרות **דבי רבי ישמעאל תנא**, והלא דבר הוא, ופשיטא ופשיטא דלא על חנם ח"ו נכתב כן בתלמוד פעם בסגנון זה ופעם בסגנון אחר.

וזכרני להדיא שראיתי מי שכתב שהחילוק

אם מגזירה שוה ילפינו, או מהיקש נפיק לן, ובטלה השאלה מעיקרא.

הנה אכן נכון ואמת הדבר, אבל תשובתך בצדך מי לא קא מודית דכל שאנחנו

יכולים להעלות הדברים בקנה אחד ולא לומר שיש מחלוקת בין התלמודים עדיף טפי, וכתירוץ דלעיל אין אנחנו מתרצים אלא על צד הדוחק, כשכלו כל הקיצין ואפס מקום לתרוץ באופן אחר אזי אמרינן כן, והוא כעין תירוץ "תרי אמוראי נינהו אליבא דפלוני" שמתרצים על צד הדוחק, וכדכתב הגאון חיד"א ז"ל בספרו מחזיק ברכה יו"ד (סימן מ"א אות א' ד"ה וראיתי) ע"ש, אבל כל שיכולים אנחנו לתרוץ ברווחא אין לנו להזדקק לתירוץ זה, כנודע.

ואדרבה נקטינן דאין לאפושי בפלוגתות בין התלמודים, וכדכתבו רבים וכן שלימים עיין לגאון חיד"א ז"ל בספרו שו"ת חיים שאל ח"ב (סימן ו' ד"ה ואולם), ושו"ת תורת חסד או"ח (סימן נ"א אות א'), ושם אה"ע (סימן כ"ד אות ב'), ושו"ת דברי מלכיאל ח"ג (סימן ע"ט דנ"ה ע"א), והגהות יפה עינים כתובות (ב' ב') ועוד.

וגדולה מזו מקובלים אנחנו שכל כמה שיש בידינו להשוות בין התלמוד הירושלמי לתלמוד הבבלי ולעשות שלום בניהן עדיף **ואפילו בתירוץ דחוק**, וזו לשון גאון עוזינו מהרש"א אלפנדי ז"ל בשו"ת הסבא קדישא ח"ג (סימן ד' דכ"א ע"א): "הדבר קשה לאפושי פלוגתא בין הבבלי והירושלמי, ואדרבה כלל מסור בידינו מרבתינו הראשונים דכל דמצי להטיל ביניהם שלום ואפילו על צד דוחק אין להרבות במחלוקות" עכ"ל.

וכבר כתב כן מרן ז"ל בכסף משנה הלכות גירושין (פי"ג הי"ז), והובא בספר יד מלאכי (כללי התלמודים אות י'), והוסיף לציין שם

לכם לחוקת עולם בחודש השביעי, הקיש מלאכה לעינוי, מה מלאכה שאסרתי לך מלאכה שחייבין עליה כרת, אף עינוי שאסרתי לך עינוי שחייבין עליו כרת".

הרי שבירושלמי אזהרה לעינוי נפקא ליה לרבי ישמעאל ממידת **היקש**, והרי זה דלא כתלמוד בבלי שאזהרה לעינוי **מגזירה שוה** נפקא ליה לרבי ישמעאל, והדבר צ"ב.

ולתרוץ ולומר דמה זו תמיה, וכי לא מצינו הרבה כיוצא בזה שנחלקו התלמוד הירושלמי והתלמוד הבבלי בדעת אותו תנא, ומצינו שהירושלמי נוקט בדעתו להפך ממש ממה שנוקט הבבלי, וכדכתבו התוספות בכתובות (ק"ב סע"א סד"ה אליבא) וביבמות (ק"ג ב' ד"ה יצתה), ותוספות עירובין (ס"ו א' ד"ה מערב), ועיין בזה באור זרוע (הלכות עגונה סימן תרצ"ה), ומראה הפנים לירושלמי בבא קמא (פ"י ה"א) ובבא מציעא (פ"א ה"ו ד"ה שמואל), ושו"ת הסבא קדישא ח"א (סימן כ"ב דס"א ע"א), ושו"ת באר יצחק או"ח (סימן ח' וסימן כ"ה), ושו"ת מהרש"ם ח"ב (סימן רי"ד סוף אות ה'), ושו"ת תורת חסד או"ח (סימן נ' סוף אות ז'), ושו"ת בית יצחק אה"ע (סימן נ"ט ססק"א), והגהות מהר"צ חיות ז"ל סוכה (מ"א ב'), והגהות יפה עינים שבת (י"א ב' ומ"ב א'), ויומא (פ"א א'), וקידושין (נ"ג א'), ובבא בתרא (י"א ב'), והוריות (ב' א'), ומנחות (ל' ב'), ועיין בחיבורי אות יעקב שעל ספר יחי ראובן (מערכת כ' אות ה' דף ס"א), ובחיבורי תפארת יצחק (סימן כ"ה דף נ"ט), ובחיבורי יחי יוסף (סימן ו' אות ג'), ובחיבורי זכות יצחק ח"ב (סימן נ"א דף רט"ו), ועוד.

ואם כן דון מינה נמי לגדון דידן, שיש מחלוקת בין התלמוד הבבלי והתלמוד הירושלמי בדעת רבי ישמעאל, בענין זה דאזהרת עינוי

כדעת רבי עקיבא דדנין גזירה שוה ואפילו כשאינה מופנה אפילו מצד אחד ע"ש, ועיין תוספות נזיר (מ"ה ב' ד"ה ולאחותו) וירושלמי סנהדרין (פ"ז סה"ו) ע"ש, אבל לרבי ישמעאל התם דבעי גזירה שוה מופנה משני צדדים בעל כרחיה נפיק ליה לאזהרה דעינוי רק מכח היקש ע"ש.

ובל זה למשנת ושיטת הירושלמי, אבל הבבלי סובר בדעת רבי ישמעאל דלא בעינן מופנה משני צדדים וכמפורש בבבלי נדה (כ"ב ב'), לכך לא הוזקק להביא לדרשת רבי ישמעאל שמכח היקש נפקא, וככתוב בהגהות יפה עינים יומא (שם) ואתי שפיר ודוק.

ובעיקר הענין אם רבי ישמעאל בעי גזירה שוה מופנה משני צדדין ואם מופנה מצד אחד למדין ואין משיבין, יש לעיין טובא בהא, ועיין תוספות נזיר (מ"ב ב'), וכללי רבינו החתם סופר (כלל נ"א), וקרן אורה נדרים (ע"ה א' ד"ה אבל), וביאור הגאון מלבי"ם ז"ל למכילתא (פרשת בא סימן צ"ב), ולספרא (פרשת ויקרא סימן מ'), והגהות בנין יהושע על הרמב"ם הלכות יבום (פ"ד הט"ז), והגהות יפה עינים יבמות (ע' ב'), ובבא קמא (כ"ה ב'), ונהור שרגא יבמות (ע"ה ב'), ושור"ת דברי מלכיאל ח"א (ס"ס ל"ד דמ"ב ע"ב), ויד אליהו בכורות (מ"ג א'), ואי"ה יתבאר במקומו.

שהרבה מרבתינו כתבו כן ע"ש, ועוד עיין בזה בשו"ת נחפה בכסף ח"א (דקס"א ע"ד), ובספר לחיים בירושלים (בסוף הספר אות י"ב דס"ו רע"א), ובגליון הש"ס לירושלמי ברכות (פ"ה ה"א דל"ז ע"א), ושור"ת תורת רפאל או"ח (סימן מ"ה ד"ה ועפ"ז), ושור"ת ימי יוסף בתרא יו"ד (סימן ט"ו דף קנ"ז ודף קנ"ח), ונתבאר בס"ד בכללי הירושלמי דילן.

אבל לפי האמור אין כאן סתירה כלל, דהבבלי קאמר דבי רבי ישמעאל תנא, דהיינו שכך שנו בבית מדרשו של רבי ישמעאל, אבל אין זו סברתו שלו של רבי ישמעאל, ואילו בירושלמי אמרו תנא דבי רבי ישמעאל, דהיינו סברת רבי ישמעאל עצמו שלו ודוק. [ועם כלל זה לכאורה תתיישב תמיהת הגאון ערוך לנר כריתות (ו' ב'), ועיין שם בספר עולת שלמה, ועיין].

אלא שעדיין יש להבין מדוע הבבלי לא הביא לדרשת רבי ישמעאל עצמו הנזכרת בירושלמי, והביא רק ממה ששנו בבית מדרשו של רבי ישמעאל.

הא לא קשיא דהמעין בירושלמי שם יראה דכל דרשת רבי ישמעאל שנוקק ללמוד לאזהרה דעינוי דיום הכיפורים מכח היקש ולא מכח גזירה שוה, היינו משום דלא סבירא ליה

ב. בענין מי שאחזו בולמוס מאכילין אותן דברים אסורים

[דברי יעקב חיים ח"א סי' ז']

חזרת בידוע שנתרפא עכ"ל. [ומה שכתב רש"י "מראיתו" חזרת, היינו ראייתו חזרת, כי לשון מראית העין היינו ראיית העין, ויש לזה הרבה ראיות, וכן נוסח הוידוי "על חטא שחטאנו לפני "במראית" העין, היינו ראיית

יומא (פ"ג א') תנן: "מי שאחזו בולמוס, מאכילין אותו אפילו דברים טמאים, עד שיאורו עיניו", ופירש רש"י ז"ל: "מי שאחזו בולמוס, חולי האוחז מחמת רעבון, עיניו כהות והוא מסוכן למות, וכשמראיתו

לא מדובר רק ביום הכיפורים, אלא הלכה זו נהגת גם בשאר ימות השנה, ולכן הרמב"ם ז"ל הביא הלכה זו גם בהלכות שביתת עשור [יום הכיפורים] וגם בהלכות מאכלות אסורות [שאר ימות השנה], ואם כן אף אם נאמר שמדובר בלילה, מכל מקום סמי בידן להדליק נרות ולראות אם אורו עיניו על ידי שנשאל את החולה, דוק ועיין.

וראיתי לגאון מהר"ם ן' חביב ז"ל בספרו תוספת יום הכפורים שם שכתב: "תנו

רבנן מנין היו יודעים שהאירו עיניו כו". קשה מה זו שאלה, והלא נשאל לו אם רואה אם לאו, דהא סימן זה משיבחין בין טוב לרע ע"כ לומר שאנחנו שואלים לו מה טעם תבשיל זה והוא משיב לנו, אבל ל"ל סימן אחר, די שיאמר שהאירו עיניו. ואפשר לומר דסימן דברייתא אצטריך לסגי נהור דאין לו סימן שיאירו עיניו ונתן לנו סימן אחר, והכי קאמר מנין היינו יודעים שאם היה לו עינים שהאירו וניצול מסכנת בולמוס משיבחין. אך קשה דהרי"ף והרמב"ם הלכות שביתת עשור (פ"ב ה"ט) השמיטו סימן זה דברייתא, ולא ידעתי למה, והרא"ש הביאו, ויגדל התימה על הטור סימן תרי"ח אמאי השמיטו כיון דאביו הרא"ש ז"ל מייתי לה וצ"ע". ועיין בספר שיח יצחק יומא שם.

ובל מבין עם תלמיד רואה כמה נדחק אביר העיון הגאון מהר"ם ן' חביב ז"ל להעמיד

התוספתא הזו בסומא, והוא דוחק רב להעמיד תוספתא סתמית שמדובר בסומא, ואין לזה שום זכר בתלמוד, ומצאתי לגאון רבי שאול קצנבלוגן ז"ל בשו"ת מגן שאול (סימן ט"ו דכ"ז ע"ב) שכתב: "ומעולם אני תמה, על מה השמיטו הפוסקים בשלחן ערוך (סימן תרי"ח), וכן ברמב"ם תלמוד מפורש ביומא (פ"ג א') גבי

העין, וזו לשון רש"י שבת (ס"ד רע"ב) שנהנו במראית העין ודוק. ועכשיו ראיתי שכבר התוספת יום טוב יומא שם כתב כן עיין שם].

ובתלמוד שם הביאו על דברי המשנה דלעיל מה ששינו בתוספתא יומא (פ"ד ה"ה): "תנו רבנן מניין היו יודעין שהאירו עיניו, משיבחין בין טוב לרע. אמר אביי ובטעמא". ופירש רש"י ז"ל: "אמר אביי ובטעמא, משיודע להבחין בין טעם תבשיל יפה לתבשיל רע".

ובם"ד בלומדי הדברים תמהתי מה זו שאלה מניין היו יודעים שהאירו עיניו, וכי כל כך קשה לדעת, והרי פירש רש"י ז"ל שכאשר אוחזו בולמוס עיניו כהות דהיינו שאינו רואה, ולפי זה נשאל לחולה אם הוא רואה אם לא, או יזקפו לפניו שתי אצבעות וישאלהו אם רואה אותם, ואם כן כמה אצבעות הציגו לפניו, ומאי כולי האי, אתמהא.

והנה ראיתי לרבינו המאירי ז"ל שם שכתב: "משאהירו עיניו מונעין אותו מן הטמאים, ואם היה בלילה ואין שם אורה עד שנכיר אם האירו עיניו אם לאו, יש בזה סימן שכל שהוא מבחין בטעם המאכל בין טעם יפה לטעם נבאש כבר נתיישרה דעתו והאירו עיניו", הרי שגם הוא ז"ל הרגיש בתמיהה זו מאי האי דשאלו מניין היו יודעים, וכאשר שאלתי, ורבינו המאירי ז"ל אוקמה במיירי בלילה שאין שם אורה שנוכל לבחון אם האירו עיניו כנ"ל.

ועם שאיני כדאי כלל וכלל, בעניותי חושבני עדיין יש לעיין בהא, מלבד שהדבר דחוק להעמיד התוספתא שמדובר בלילה, מה שלא נזכר כלל בתלמוד, עוד בה שהרי נר מצוי, וידליקו נרות ויראו ויבחינו אם החולה שאחזו בולמוס אורו עיניו או לא, שהרי הא דתנן מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו דברים אסורים,

שהאירו עיניו משיבחיך בין טוב לרע אמר אביי ובטעמא ופירש רש"י מי שיודע להבחין בין טעם תבשיל יפה לטעם תבשיל רע ע"כ. ואפשר דרבינו הרמב"ם מפרש הברייתא דלאו דוקא לענין דינא קאמר, אלא לסימנא בעלמא כדי לידע מתי הבריא, ולכך העתיק המשנה כצורתה ולא חש לסימן זה, וכן בפירוש המשנה עיין שם עכ"ל, ובעניותי איני מבין הדברים היטב.

ולגאון רבי אהרן אלפנדר ז"ל בספרו יד אהרן אור"ח (סימן תרי"ח הגה"ט דקמ"ה ע"א) מצאתי שכתב: "אין הכי נמי דבראיה תליא מילתא [וכדתנן במשנה], אבל שיעור הראיה אין אנחנו יודעים, דאחר שהאכילו אותו מעט כבר חזר ראייתו למקומו, אבל זו אינה ראייה מעליא שאפשר שאחר שעה חוזר ואוחז אותו בולמוס, אבל להיות זאת הראיה מעליא ששוב פעם אחרת לא יחזור עוד, לזה אמר עד שיבחיך בין טוב לרע", וכזאת מצאתי שכתב הגאון רבי דוד פארדו ז"ל בספרו שושנים לדוד על משניות מסכת יומא שם (דקל"ד רע"ד) ע"ש, אלא שגם אם נאמר כן עדיין קשה מדוע רבותינו הפוסקים הרי"ף והרמב"ם לא הזכירו סימן זה של התוספתא וכמו שהרגיש ביד אהרן שם ואסיק בתימה, והיא תמיהה מהר"ם ן' חביב כנ"ל, ועיין בדברי הגאון רבי ישעיה ברלין ז"ל דלעיל.

ואם היתה לנו רשות בעניותי הייתי אומר בס"ד, בדרך אפשר אם יוכשר, שהרמב"ם ז"ל הבין שתוספתא זו ששנו בה: "מניין היו יודעין שהאירו עיניו, משיבחיך בין טוב לרע" והיינו בטעמא כדאסברה ניהלן אביי, **חולקת** היא על סתם משנתנו שלא שנו בה אלא עד שיאירו עיניו דהיינו עד שאנחנו רואים שאורו עיניו ותו לא מידי, ואין אנחנו

מי שאחזו בולמוס שמאכילין אותו וכו' עד שיאורו עיניו וכו', תנו רבנן מנין היו יודעים שהאירו עיניו משיבחיך בין טוב לרע, אמר אביי ובטעמא, ועיין רש"י שם, וצ"ע כי בודאי סימן מובהק הוא, וברא"ש הובא דבר זה, אך לא ברי"ף ורמב"ם. ואחר זמן רב מצאתי למהר"ם ן' חביב בתוספת יום הכיפורים יומא שם שהקשה כן, וכתב דאולי מיירי בסגי נהור שאינו רואה בעיניו ע"ש, אך זה דוחק מאוד עכ"ל ודוק היטב.

וראיתי שכבר עמד בזה הגאון מרא דתלמודא רבי ישעיה ברלין ז"ל בהגהות יש סדרלמשנה יומא שם: "בזה אודיע כי לא מצאתי תוספתא זו שהביא התלמוד ואביי מפרש לה ובטעמא, לא ברי"ף, ולא ברמב"ם, וסמ"ג, וטור, ובית יוסף ושלחן ערוך, וכל הגדולים לא העתיקו אלא המשנה כצורתה, וגם כל האחרונים הב"ח וט"ז ומגן אברהם ואליה רבה הסתירו כולם ולא גילו סוד נאה מנין יודעין שהאירו עיניו משיבחיך בטעמא כדאמר אביי, ואין חולק עליו, והוי בכלל מסוכן ומאכילין אותו עד שיבחיך בין תבשיל יפה ואם כן יש בהודעה זאת צורכי רבים וצורך גדול, ובפרט אם רצונו לפרש דהפירוש בברייתא מנין היו יודעין כגון בסומא וכיו"ב, פשיטא דהוי להו לגדולי הפוסקים לכתבו, ומי יתן אבחיך טעמו של זה דבר השמיטה מכל הגדולים, זולתי אחד מהן הוא הרא"ש שהזכיר את זה, ולמה עשו ככה ולמנוע מתלמידיהן דבר הלכה".

ובספר מעשה רקח הלכות שביבת עשור (פ"ב ה"ט) ראיתי שכתב: "וכן מי שאחזו בולמוס וכו'. משנה יומא (פ"ג א') והקשה הרב תוספת יום הכיפורים דאמאי השמיט רבינו הרמב"ם מה שאמר בברייתא מנין היו יודעים

עושים תמורה. ויש לומר שמאחר שבמשנתנו לא הזכירו כן, משמע דסבר תנא דמתניתין דליאת לה היא תוספתא, ועוד עיין כסף משנה על הלכות טומאת צרעת (פ"ב ה"א): "משנה שם כמה לבנונית וכו' ואף על גב דתניא בתוספתא חכמים אומרים וכו', לא חש לה רבינו לפסוק כחכמים, על דרך מאי דאמרינן ביבמות (מ"ג א) אם רבי לא שגאה רבי חייא מנא ליה" עכ"ל, ובזה יעלו יפה דברי רבותינו הרי"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל שלא זכרו דברי התוספתא הזאת, ועיין בה, זה הנלע"ד בס"ד.

צריכים סימנים נוספים כגון שיבחינ בין טוב לרע, ולכך הרמב"ם השמיט לתוספתא זו, ובספר דברי סופרים (ערך תוספתא כלל ר"ד דע"ב ע"ד) הביא דברי רבינו זרחיה הלוי בעל המאור ז"ל שכתב שמנהג התוספתא לפרש המשנה או להוסיף אבל לא לחלוק, ויש שנמצא שהתוספתא **חולקת** על המשנה ע"ש, ודון מינה לנדון דידן.

ובס"ד מצאתי כזאת בדברי מרן ז"ל בכסף משנה על הרמב"ם הלכות תמורה (פ"א ה"ז): "וקשה לי שבתוספתא תני דלתנא קמא

ג. בענין מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל תחילה

[דברי יעקב חיים ח"א סי' ה']

וימא (פ"ג א'): "תנו רבנן מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל, טבל ונבילה מאכילין אותו נבילה, טבל ושביעית שביעית, טבל ותרומה תנאי היא, דתניא מאכילין אותו טבל ואין מאכילין אותו תרומה בן תימא אומר תרומה".

ובלומדי הדברים עלה בדעתי לומר בס"ד, דכל הך הילכתא דמאכילין אותו הקל הקל תחילה היינו למאן דאמר דחוויה, אבל למאן דאמר הותרה אין צריך להאכילו הקל הקל וכל אפיא שוין, ועיין בפסקי הרא"ש ז"ל יומא שם (פ"ח ס"ד) שכתב: "שאלו את הראב"ד ז"ל חולה שיש בו סכנה אם לא יאכל בשר. אם יש לפניו נבילה ואין שחוט אם לא שנשחט בשבת. כי יש אומרים מוטב שיעבור הוא על לאו דנבילה משיעברו אחרים על איסור סקילה. והשיב דברי יש אומרים מכוונים הם, אבל יש לומר כי איסור שבת כבר ניתן לדחות בהבערה בבישול ובמחמין לו חמין. אי נמי שאי אפשר שלא יהא קטן אחד בסוף העולם. אבל אם היה החולה צריך לאכילה לאלתר, והנבילה מוכנת לו מיד, והשחוט מתאחר לו ודאי מאכילין אותו הנבילה ואין ממתינין לשחיטה והפשט ובישול. ורבינו מאיר השיב בתשובה על זה והביא דמיון מאוכל נפש ביום טוב דשוחטין ביום טוב דאיכא עשה ולא

וזו לשון הרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול הלכות מאכלות אסורות (פ"ד הט"ז): "מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו דברים האסורים מיד עד שיאורו עיניו, ואין מחזרין על דבר המותר אלא ממהרין בנמצא, ומאכילין אותו הקל הקל תחילה אם האירו עיניו דיו, ואם לאו מאכילין אותו החמור, כיצד היו לפנינו טבל ונבילה מאכילין אותו נבלה תחילה, שהטבל במיתה, נבלה וספיחי שביעית מאכילין אותו ספיחי שביעית שאסורין מדברי סופרים, טבל ושביעית מאכילין אותו שביעית, טבל ותרומה אם אי אפשר לתקן הטבל מאכילין אותו טבל שאינו קדוש כתרומה, וכן כל כיוצא בזה".

הותרה, כנ"ל, והרבה האריכו בזה האחרונים ואכמ"ל.

ואם אכן כנים אנחנו במה שכתבנו דענין מאכילים אותו הקל הקל הוא רק למאן דאמר דחוויה, אבל למאן דאמר הותרה אין לו ההלכה דהקל הקל תחילה אחר שהותרה, מבין אני ואתי שפיר מאי דהוה קשיא לי והוא מדוע רבינו הרי"ף ז"ל השמיט לברייתא זו דמאכילין אותו הקל הקל ולכל פרטי הלכה זו, כי לפי האמור יש לומר שדעתו שהותרה שבת אצל פיקוח נפש, והרי כך סוברים רוב הפוסקים כמו שהעיד בשו"ת דברי מלכיאל ח"ב (סימן ק"ג) לדרוב הפוסקים שבת הותרה לפיקוח נפש, ודוק.

אבל הרמב"ם ז"ל בהלכות שבת שפסק דחוויה היא שבת אצל פיקוח נפש כנ"ל, ועיין למרן בכסף משנה שם ובבית יוסף או"ח (סימן שכ"ח), ולגאון בעל ערך השלחן בספרו ווי העמודים (סימן י"ט אות ו'), לכך העתיק בהלכות מאכלות אסורות הנ"ל כל פרטי מאכילין אותו הקל הקל ודוק היטב.

כך עלה בדעתי בס"ד, וכתבתי למזכרת עד שנעיינן בה, ונבדוק דברות רבותינו גדולי הדורות מאירי עינינו ז"ל וכעת לא איסתייעא מילתא.

ודע כי לעיל הבאתי עדות הגאון המובהק מלאמז"ה ז"ל בשו"ת דברי מלכיאל שרוב הפוסקים סוברים שהותרה שבת אצל פיקוח נפש, אבל רואה אני שאינו מוסכם, כי ראיתי לרבינו הגדול החתם סופר ז"ל בספרו חידושי סוגיות לחולין, בסוגיית ספק כיסוי דוחה יום טוב וכו' (דמ"א ע"א בד"ה כל זה) שכתב איפכא ושבת דחוויה אצל פיקוח נפש לדעת הרמב"ם ורוב הפוסקים ע"ש, ובספר שדי חמד (מערכת ט' כלל כ') הביא דברי רבינו החתם סופר ז"ל

תעשה באיסור מלאכה, ומאכל נבילה דאין בה אלא לאו או לומר לנכרי לנחור עופות דליכא אלא איסור דרבנן דאין שחיטה לעוף מן התורה אלא כיון דהתורה התירה לנו אוכל נפש ביום טוב הוה לדידן כל אוכל נפש טוב כמו בחול, והכי נמי כיון שהתירה תורה פיקוח נפש הוי כל מלאכה שעושה בשבת בשביל חולה שיש בו סכנה כאילו עשאה בחול, והיכא דאיכא תרי איסורי מאכילין אותו הקל. ושחוטת המאכל מותר אבל הנבילה המאכל עצמו אסור ואריה רביע עלה עד כאן. ואני שמעתי משום דחיישינן שמא יהא החולה קץ באכילת איסור ייפרוש ויסתכן" עכ"ל.

ובהנהות קרבן נתנאל שם (אות ב') כתב: "כאילו עשאה בחול. בשו"ת הרשב"א (סימן תרפ"ט) כתב שזה תלוי במחלוקת אם נאמר שבת הותרה אצל חולה הוא כדברי הר"ר מאיר, אבל אם נאמר דחוויה אצל חולה מאכילין אותו נבילה ע"ש. והנה הרמב"ם הלכות שבת (פ"ב ה"א) כתב דחוויה היא שבת אצל דיני נפשות, גם הר"ן ביצה (פ"ב י"ז א') כתב כן, וגבי טומאה פסק הרמב"ם בהלכות ביאת מקדש (פ"ד ה"ז) [והלכות בית הבחירה (פ"ז הכ"ג)] דדחוויה אצל ציבור. אם כן בשבת כמו כן". [וכן פסק הרמב"ם בהלכות אבל (פ"ב ה"ט) שטומאת מת לכהנים דחוויה היא ולא הותרה ע"ש, ובענין זה שהרמב"ם פסק טומאה דחוויה בציבור ולא הותרה - עיין גם בספר חיבת הקודש זבחים (דט"ז ע"ג מהספר), וכן כתב בספר שו"ת שארית יעקב הכהן בסוף הספר (הדרן על גיטין דק"ט ע"ב)].

נמצא שנחלקו רבנן קמאי ז"ל גבי איסורי שבת ואיסורי אכילה כשיש לעשותם לצורך פיקוח והצלת נפש, אם הוי דחוויה או

במטבע ברכה של תפילת מוסף דשבת קודש תקנו רבותינו נוסח: "תכנת שבת רצית קרבנתיה", ויש להבין אטו שאר קרבנות המועדים באינו רוצה, ומה המיוחד בקרבנות שבת.

ויש להסביר עם מה שמצאתי בס"ד בפירוש המיוחס לרבינו הרא"ש ז"ל במדבר (כ"ה ט') שכתב: "שבת חביבה על השי"ת יותר מכל המועדים", ולכן גם קרבנותיה רצויים יותר משאר קרבנות המועדים, ועיין זבחים (צ"א רע"א): "אטו שבת למוספין אהני לתמידין לא אהני" בתמיה, ופירש רש"י ז"ל: "כיון דהאידינא בשבת קרבי אף הם שם שבת עליהם", דוק ועיין.

וראיתי כעת בדברי רבינו יעקב בעל הטורים (או"ח סימן רפ"ו) שכתב: "נוהגין [בתפילת מוסף דשבת קודש] בספרד לומר 'ולמשה ציות', ובאשכנז נוהגים אומרים 'תכנת שבת' וכו', רצית קרבנתיה, בשביל שצריכין לחלל עליו את השבת, תקנו לומר רצית קרבנתיה, פירוש אף על פי שיש בה חילול שבת רצית בהם" עכ"ל.

ובעניו איני מבין היטב מה חילול שבת יש כאן, והלא הפה שאסר לחלל שבת, הוא הפה הקדוש שהתיר ופקד להקריב בשבת, ומה שייך כאן לומר שיש חילול שבת, ומבואר ביומא מ"ו (א' וב') דשבת הותרה אצל קרבנות ע"ש, וכן הוא בביאור הגר"א יו"ד (סימן רס"ו אות כ"ה) ועיין לגר"ש נתנזון ז"ל בספרו יד שאול יו"ד שם, ובספרו שו"ת שואל ומשיב מהדורה קמא (ח"ג סימן קנ"ג), ע"ש. [ועוד עיין שם בשואל ומשיב מהדורה תנינא (ה"ב סימן ט"ו), ומהדורה תליתאה (ח"א סימן תל"ג, וח"ג סימן ס"ח), ושו"ת בית הלוי ח"א (סימן ל"ח), ושו"ת עין יצחק (סימן ט"ו), ובספר תהלה לרוד

בתשובותיו יו"ד (סימן רל"ו) שכתב בפשיטות דטומאה הותרה בציבור ע"ש, ושלפי דעתו הדבר צ"ע, עיין שם, וק"ק שבחידושי חתם סופר הנ"ל כתב שהרמב"ם ורוב הפוסקים ששבת דחוויה כנ"ל, ושבת וטומאה שוים כנזכר לעיל, ועיין.

וגם בספר מנחת חינוך מוסך השבת (פיקוח נפש אות א') מצאתי שכתב שדעת רוב הפוסקים דדחוויה שבת אצל פיקוח נפש, וזו לשון הגאון רבי שלמה קלוגר ז"ל בשו"ת ובחרת בחיים (ר"ס צ"ח): "הנה מה שכתבת כמה פעמים ששבת הותרה - זה אינו, דאנן קיימא לן שבת דחוויה אצל חולה וכמו שכתב הבית יוסף בשם הרמב"ם, ורוב הפוסקים סבירא להו כן דשבת דחוויה, וכן מוסכם בפי כל האחרונים".

ומר זקני הגאון ז"ל בספרו כף החיים (סימן שכ"ח אות פ"ה) האריך בזה וסיים וכתב: "ומה שכתב המגן אברהם (אות ט') על דברי השלחן ערוך בפשיטות דשבת הותרה אצל פיקוח נפש, כבר השיג עליו החמד משה (אות ד'), וכן פסק ה"ר זלמן (אות י"ג ואות ט"ז) דשבת דחוויה היא אצל פיקוח נפש וכן כתבו חיי אדם (כלל ס"ח אות י') וקיצור שלחן ערוך (סימן צ"ב אות א'), ונפקא מינה גם למקום אחר דכיון **דרוב הפוסקים** סבירא להו דשבת דחוויה היא אצל פיקוח נפש ולא הותרה, אם אפשר לעשות לו בהיתר בלא חילול שבת עושיין בהיתר אם לא יש איחור, וכן אפילו אם יש איחור אם יעשו בהיתר אם אין החולה נחפז כל כך במהרה יעשו בהיתר וכמו שכתבנו (באות ס"ט)", וכן מצאתי שכתבו שלרוב הפוסקים שבת דחוויה אצל פיקוח נפש בשו"ת מלמד להועיל (סימן ס' ד"ה עוד), ובשו"ת דברי יציב או"ח (סימן ק"ע אות ד' ד"ה אך) ודוק היטב.

הטור ז"ל עדיין אינו מוכן מה המיוחד בקרבן מוסף דשבת, והלא בכל הקרבנות הן דימים טובים וימים נוראים כן הוא, ומאי האי דקאמר תכנת שבת רצית קרבנתיא **דשבת** דייקא, וצ"ב. ועוד עיין מה שכתבתי בזה בחיבורי תורת יעקב על התורה (סימן קמ"ז) בס"ד.

ח"ב (סימן צ"ד), וש"ת מהרש"ם ח"ה (סימן ל"ה דל"ג ע"ד), ושם (סימן ל"ו ד"ה ויש לי), ושם ח"ח (סימן מ"ט) ובספרו דעת תורה אור"ח (סימן שכ"ח ס"ד), וש"ת חקל יצחק (סימן כ"א), ובספר שלחן מלכים על קיצור שלחן ערוך (דף ער"ה ע"ב) ואכמ"ל. ותו לפי טעם זה שכתב רבינו

ד. בענין מאכילין אותו הקל הקל תחילה אם מן התורה

[דברי יעקב חיים ח"א סי' ט]

הרמב"ם ז"ל סובר דבדרבנן ליכא לפני עור וכמו שכתב הרדב"ז ז"ל בתשובותיו (סימן אלף תקע"ט), וכן סובר הרמב"ן ז"ל וכמו שכתבו בספר לב שומע (מערכת ל' אות ל"ה), ובש"ת תורת חסד האור"ח (סימן ה'), וכן סובר הריטב"א ז"ל וככתוב בתורת חסד שם, ולפי זה יש מקום לדברי הגאון רבי אליהו ישראל ז"ל דיש לומר דאף הרשב"ץ ז"ל הכי סובר.

אבל אחר ההתבוננות רואה אני דצדקו דברי הג"ר יוסף ז"ל הנ"ל, חדא כיון דרוב הראשונים סוברים דאף במילי דרבנן איכא לפני עור וככתוב בש"ת בית יצחק אור"ח (סימן מ"ג אות ה' סד"ה וליישב), והגאון מבריסק ז"ל בש"ת ברכת רצ"ה (סימן צ"ו ד"ה ומלבד) כתב: "ולדעת רוב הפוסקים הקדמונים ובראשם רבינו תם ז"ל בתוספות עבודה זרה (כ"ב ב) דאף באיסור דרבנן יש לפני עור" ע"ש, אם כן דוחק לומר שהרשב"ץ ז"ל אינו סובר כמותם, והרי קיימא לן שכל פוסק שאין לנו גילוי ברור בדעת הפוסק כמו מי הוא סובר, אין לנו לייחס בדעתו אלא את סברת רוב הפוסקים וכפי שביארתי בס"ד בחיבורי ברית יעקב (סימן ו' הערה ז'), ובחיבורי מנוחת שלום ח"ו (סימן ג') עיין שם בארוכה מפי סופרים וספרים קרוב **למאה** שמעידים וכותבים כלל גדול זה ע"ש.

יומא (פ"ג א'): "תנו רבנן מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל, טבל ונבילה מאכילין אותו נבילה, טבל ושביעית שביעית, טבל ותרומה תנאי היא, דתנאי מאכילין אותו טבל ואין מאכילין אותו תרומה כן תימא אומר תרומה".

הגאון המובהק רבי אליהו ישראל ז"ל בספרו ש"ת קול אליהו ח"א (אור"ח סימן י"ז) עמד על המחקר בהא דקיימא לן מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל תחילה אם הוא מן התורה, וכתב בקול אליהו להוכיח מדברי הרשב"ץ בתשובותיו ח"ג (סימן ל"ז) שכתב שאם אפשר לתת לו לחולה בשר שחוטא, ונותנים לו בשר נבילה, עוברים בלפני עור ושמע מינה דמן התורה הוא, והביא דבריו הגאון רבי יוסף טייב ז"ל, מר בריה דהגאון רבי יצחק טייב ז"ל בספר הזכרון (מערכת מ' אות כ') ודחה ראיה זו דלעולם יש לומר דהקל הקל תחילה מדרבנן הוא, והרי אפילו דרבנן איכא משום לפני עור וכמו שכתבו התוספות מסכת עבודה זרה (כ"ב ב') ע"ש. [וספר קול אליהו אינו תחת ידי לראות גוף דבריו].

ובעניותי לכאורה דחיה זו אינה מוכרחת, דאף דהתוספות ז"ל אכן סוברים שגם באיסורים דרבנן יש איסור לפני עור, אבל הרי

להאכילו הקל הקל מן התורה הוא עש"ב ואכמ"ל.

עוד ראיתי בשו"ת מנחת שלמה ח"א (סימן ז' דמ"ג ע"א) הביא דברי הגאון מבי"ט ז"ל בקרית ספר הנ"ל שמאכילין אותו הקל הקל אינו אלא מדרבנן, וכתב על זה: "והוא חידוש גדול, ורבים חולקים עליו, כי מצד הסברא נראה דאם הקל והחמור הם לפנינו למה יהא מותר להאכיל את החמור ללא שום צורך, ועיין בספר משנה ברורה (סימן רע"ח ס"א בביאור הלכה ד"ה מותר) דאם אפשר לעשות עצה אחרת וחילול שבת חייב חטאת, גם יתכן שהקרית ספר כתב כן רק כשנותנים לחולה עצמו מאכלות אסורות, אבל לא כשאחרים צריכים לעבור עבירה כחילול שבת וכדומה ועיין גם באור שמה (שם הי"ד)", ועיין שם במנחת שלמה במפתחות שבסוף ח"ג בכל המצויין בענין מאכילין אותו הקל ודוק. [ועל דברי האור שמה שם שרצה לחלק בין אם אנחנו מאכילין לחולה ואז נותנים לו הקל הקל, או שחולה הוא עצמו אוכל ואין צריך לדרקדק לאכול הקל הקל - עיין בספר הר צבי יומא שם מה שהעיר בזה ודוק].

ובהיותי בזה ראיתי בספר הליכות עולם ח"ו (הליכות מליחה דנ"ד רע"א) שכתב: "יש להתיר לחולה שיש בו סכנה לשתות מהדם פחות מרביעית, כדי שלא יבא לאיסור כרת, וכדאמרין מאכילין אותו הקל הקל תחילה, ואף על פי שיש חולקים וסוברים שאף דם צלול שיעורו בכזית, יש להקל, כיון דהא דקיימא לן מאכילין אותו הקל הקל תחילה, אינו אלא מדרבנן, וכמו שכתבו בשו"ת חיים וחסד מוספיא (ס"ס יז), ובשו"ת נחלת בנימין (סימן קטז ד"ה והשתא), וכן כתב הגאון בעל משכיל לאיתן בספר נחל איתן (דף כז ע"א),

ומה גם שרבינו הר"ן ז"ל סובר דאף במילי דרבנן איכא לפני עור וכמו שכתב בספר כנסת הגדולה יו"ד (סימן נ"ה הגב"י אות פ"ט, וסימן ק"ס הגה"ט אות ז), וידוע שהרשב"ץ ז"ל נמשך טובא וטובא אחר דעת הר"ן ז"ל וכדרכיבנא בס"ד בברית יעקב (סימן ב' אות י"ב), ואם כן יש לנו לומר דאף הרשב"ץ ז"ל סובר כן ודוק.

ובל זה אינו אלא לרווחא דמילתא, ולהתלמד למקום אחר, אבל האמת היא אחר שלא מצינו להדיא שהרשב"ץ ז"ל סובר דבמילי דרבנן ליכא לפני עור, אזי אף על פי שיש מקום לומר שאכן הוא סובר שבדרבנן ליכא לפני עור, מכל מקום כבר יכולים אנו לומר דהרשב"ץ ז"ל סובר דבמילי דרבנן נמי איכא לפני עור ונדחית ראיית הגאון רבי אליהו ישראל ז"ל, וצדקו דברי הגאון רבי יוסף טייב ז"ל ודוק.

ובגוף הענין אם מאכילין אותו הקל הקל הוא מדאורייתא - הנה מצאתי בס"ד לגאון מבי"ט ז"ל בקרית ספר הלכות מאכלות אסורות (ס"פ י"ד) שכתב: "ונראה הא דאמרין מאכילין הקל קל תחילה לא הוי אלא מדרבנן, דמן התורה אין לך דבר חמור שעומד בפני פקוח נפש אלא ג' עונות החמורים כדילפינן להו בדוכתייהו, הא שאר כל האיטורין אין עומדין בפני פקוח נפש" ע"ש. ועיין.

והנה כל האמור לעיל עד כאן, זכיתי בחסד האל ב"ה להדפיס בחיבורי תפארת יצחק (סימן ל"א) שעל ספר הזכרון לגאון רבי יצחק טייב ז"ל, ירושלם תשמ"ח לפ"ק, ואז לא היה תחת ידי ספר קול אליהו, ומאז נדפס מחדש, וראיתי שהוא ז"ל כבר קדם וזכה והביא בראש דבריו לדברי הגאון מבי"ט ז"ל, והאריך לחלוק עליו, והעלה שענין שיש

ועיינתי גם בספר נחלת בנימין הנ"ל, וראיתי לו שם שהרבה פלפל וסלסל בדין זה אם הקל הקל תחילה מן התורה או מדרבנן, ובדבריו שם (ד"ה ולפ"ז) ראיתי שכתב דהדבר תלוי אם האיסורים הותרו אצל פיקוח נפש דהחולה, ולפי זה הקל הקל תחילה רק חומרא דרבנן, ואם אמרינן דרק נדחו האיסורים אצל חולה, אז אם יש כאן איסור קל להצילו לא הותר החמור כלל, ואם אכל לחמור עבר מדאורייתא וחייב, וממילא מה דאמרינן מאכילין אותו הקל תחילה **לרוב הפוסקים הוא איסור דאורייתא** לאכול החמור ע"ש, ולפי זה יוצא שדעתו דאיסור הקל תחילה מן התורה, ועיין בחיבורי הנכחי (סימן הקודם) שהבאתי להרבה מגאוני בתראי ז"ל שכתבו שרוב הפוסקים פסקו דאיסורים דחויים אצל חולה בשבת ולא הותרו, ולהנ"ל יצא דהא דמאכילין אותו הקל תחילה מן התורה, וזה להפך ממה שכתב בספר הנ"ל משם הנחלת בנימין וצ"ב.

ובמו כן עיינתי בספר נחל איתן הלכות שבת שם, וראיתי שכה כתב: "ועיין מה שכתבתי בהלכות מאכלות אסורות דאפשר דגם לרבינו הרמב"ם מן התורה הותרה שבת במקדש, והוא הדין אצל פיקוח נפש, ומה שכתב הרמב"ם כאן דחוייה שבת היינו מדרבנן ועיין שם" עכ"ל. [מה שרמז לעיין בדבריו בהלכות מאכלות אסורות, הנה לפנינו אין מאומה בזה, כי הספר לא נדפס בשלמותו וחסר בהרבה מקומות עיין בהקדמת בן המחבר שבראש הספר].

וגם כאן תמהני אם על סמך דברים אלו וכאלו יכולים לקבוע ולומר ולגזור אומר שכך כתב ופסק לדינא גם הנחל איתן דהא דמאכילין אותו הקל תחילה אינו אלא מדרבנן, ובפרט

הילכך בספיקא אזלינן לקולא" עכ"ל. [ומהתימה שלא הביא כאן דברי הגאון מבי"ט ז"ל וכנ"ל].

והנה עיינתי בספר חיים וחסד ס"ס י"ז הנ"ל, וראיתי שבתחילה הביא דברי הגאון זרע אמת שחקר לפי שיטת הרשב"א ז"ל דלמאן דאמר שבת הותרה והוי כחול לגבי חולה מאי שנא שבת משאר איסורים דלא הותרו לגבי חולה אלא מאכילים אותו הקל הקל, ותירץ דבשבת יש קרא דשבת הותרה אצל עבודה ואפילו בדבר שאינו לצורך היום, ולכן אומרים גם גבי חולה דהותר ואפילו בלי צורך החולה מה שאין כן גבי שאר איסורים, "ומה גם אם נימא דהא מילתא דהקל הקל הוי מדרבנן, ומדאורייתא הותרו כל האיסורים, אפילו חמור במקום קל, אם כן גבי שבת דאשכחן לגבי עבודה דהותרה בשבת כדאמרינן ביומא אוקמהו רבנן אדינא דאורייתא, דמצי לחלל שבת אפילו אם יכול להציל החולה באיסור קל ממנו, ובשאר איסורים לחוד הוא דאחמור רבנן לומר דמאכילים אותו הקל תחילה, כך נראה לי כעת שיש מקום ליישב בעד הרשב"א ז"ל" עכ"ל.

ואני עני תמה אני על עצמי אם מדברים הללו שכתב: "ומה גם אם נימא דהא מילתא דהקל הקל הוי מדרבנן" וכו', אפשר לקבוע ולומר בהחלטיות שהרב חיים וחסד כתב ופסק דהא דמאכילין אותו הקל הקל הוי מדרבנן, וכמו שכתב בספר הנ"ל אתמהא ואתמהא, ובפרט שבא ליישב הקושיא על הרשב"א ז"ל והאחרונים תירצו באופנים אחרים, וממילא אין שום הכרח לתירוצו זה, וגם הרב חיים וחסד ז"ל לא הביא שום ראיה לכך שמאכילין אותו הקל תחילה מדרבנן וז"ב.

דמין ז"ל ורוב האחרונים סוברים דלשון אפשר מורה על דמספקא ליה מילתא ע"ש, ועיינן בכל המובא בזה בחיבורי ברית יעקב (סימן י"ז הערה א', וסימן מ"א דשי"א ע"א) ומה שהוספנו בגליון, ובחיבורי וזאת ליהודה (דף פ"ו) וש"נ, ובחיבורי ברכי נפשי ח"ב (דף צ"ה) וש"נ, ובשאר חיבורי בס"ד.

סוף דבר בעניוטי איני רואה בדברי שלשת האחרונים שהביא בספר הנ"ל שאכן פסקו לדינא דמה שמאכילין אותו הקל הקל תחילה אינו אלא מדרבנן, וכמו שכתב בשמם, ואדרבה בספר מנחת שלמה הנ"ל כתב **שרבים** חולקים וסוברים שמאכילים אותו הקל מן התורה, וצ"ע.

שבלשון **אפשר** אמר לדבריו, והיינו דמספקא ליה מילתא כנודע, ולומר שמה שבלשון אפשר כתב לאו משום ספק אמרה, אלא לשון ענוה נקט, לענ"ד ליתא, שהרי דעת מרן הבית יוסף ז"ל שכפוסק כותב לשון "אפשר" זה מעיד על ספק לו, וכמו שכתב מרן להדיא בתשובות בית יוסף (דיני כתובה סימן י"א דקמ"ט ע"א), ובבית יוסף או"ח (סימן תנ"ו), וכן מצאתי לו בבית יוסף יו"ד (סימן קכ"ד דכ"ז ע"ב), ובכסף משנה הלכות טוען ונטען (סוף פ"ג) ע"ש, וכן סוברים **רוב רבנן בתראי** דלשון אפשר ספק הוא, וכמו שכתב הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בשו"ת נשמת כל חי או"ח (סימן א' ד"א ע"ג), והגאון רבי יוסף ידיד הלוי ז"ל בשו"ת שארית יוסף ח"ג (חו"מ סימן א' דף קע"ו ד"ה וא"כ) כתב